

بازار سرمایه اسلامی (۱)

سید عباس موسویان

شناسنامه پژوهشی

عنوان طرح‌نامه: مدل‌های عملیاتی ابزارهای مالی اسلامی

پژوهشگر: نظام‌های اسلامی، گروه علمی: اقتصاد

محقق: سیدعباس موسویان

ارزیابان علمی: دکتر علی سعیدی، غلامعلی معصومی‌نیا و مجید رضایی

موضوع اصلی: بازار سرمایه اسلامی (۱)

موضوع فرعی: مبانی، ۱. اصول و مبانی فقهی و اقتصادی ۲. ابزارهای تأمین مالی اسلامی ۳. صکوک

مدت انجام تحقیق: ۲ سال

بازار سرمایه اسلامی (۱)

سیدعباس موسویان

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

طراح جلد: سیدایمان نوری نجفی

چاپ اول: ۱۳۹۱ شمارهگان: ۲۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۱۰۰۰ تومان

چاپ و جلدی: چاپخانه مجاب

-
- سرشناسه: موسویان، سیدعباس، ۱۳۳۹
عنوان و نام پدیدآور: بازار سرمایه اسلامی / سیدعباس موسویان.
مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ۸۱۸ ص.
شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۱۰۸ - ۱۹۳ - ۴
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص. [۷۵۵] - ۷۷۶. همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت: نمایه
موضوع: امور مالی — جنبه‌های مذهبی — اسلام.
موضوع: اوراق بهادار اسلامی.
موضوع: اسلام و اقتصاد.
موضوع: بازار سرمایه — ایران.
شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
ردمبندی کنگره: ۱۳۹۱ ب۲/م۹/۲/ ۲۳۰ BP
ردمبندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۳
شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۷۳۲۸۶
-
- فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶
تلفن: ۰۲-۵۴۰۵۴۵ - ۸۸۵۰۳۳۴۱
-

همه حقوق محفوظ است

فهرست اجمالی

- پیشگفتار ۴۱
- مقدمه ۴۵
- بخش اول: مبانی نظری (فقهی و اقتصادی) بازار سرمایه اسلامی ۵۹
- فصل اول: اصل صحت و لزوم قراردادهای دیدگاه فقه اسلامی ۶۳
- فصل دوم: ضوابط عمومی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی ۹۹
- فصل سوم: ضوابط اختصاصی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی ۲۱۱
- فصل چهارم: اصول و معیارهای اقتصادی ابزارهای مالی بازار سرمایه اسلامی ۳۲۵
- بخش دوم: ابزارهای مالی متعارف (سنتی) ۳۴۳
- فصل اول: اوراق قرضه ۳۴۷
- فصل دوم: اوراق سهام عادی ۳۷۱
- فصل سوم: اوراق سهام ممتاز ۴۰۱
- فصل چهارم: فروش استقراضی سهام ۴۱۷
- بخش سوم: ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) ۴۳۱
- فصل اول: اصول و مبانی ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) ۴۳۵
- فصل دوم: اوراق قرض الحسنه ۴۶۱
- فصل سوم: اوراق وقف، روشی نوین برای تأمین مالی طرحهای عام‌المنفعه ۴۷۳

فصل چهارم: اوراق مرابحه، ابزار مالی کوتاه‌مدت.....	۴۹۷
فصل پنجم: اوراق سلف، ابزاری مناسب برای تأمین سرمایه کوتاه‌مدت و مدیریت ریسک.....	۵۱۵
فصل ششم: اوراق اجاره و اجاره به شرط تملیک.....	۵۳۷
فصل هفتم: اوراق جعاله ابزاری کارآمد برای توسعه بخش خدمات؛.....	۵۶۷
فصل هشتم: اوراق منفعت، ابزاری برای تأمین مالی بخش خدمات.....	۵۸۵
فصل نهم: اوراق استصناع، ابزاری مناسب برای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی؛ مثال کاربردی بخش مسکن.....	۵۹۷
فصل دهم: اوراق مشارکت.....	۶۱۵
فصل یازدهم: اوراق مضاربه ابزاری مناسب برای توسعه بخش بازرگانی؛.....	۶۷۹
فصل دوازدهم: اوراق مزارعه و مساقات؛ ابزار مالی مناسب برای توسعه بخش کشاورزی ایران.....	۶۹۵
فصل سیزدهم: اوراق بهادار (صکوک) بانکی؛ تبدیل تسهیلات بانکی به اوراق بهادار، در بانکداری بدون ربا.....	۷۱۵
نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....	۷۴۹
کتابنامه.....	۷۵۵
فهرست آیات.....	۷۷۷
فهرست روایات.....	۷۸۱
نمایه.....	۷۸۳
نمایه موضوعی.....	۷۹۷

فهرست تفصیلی

۴۱	بیشگفتار
۴۵	مقدمه
۴۶	مفهوم‌ها و اصطلاح‌های کلیدی
۴۶	بازار سرمایه
۴۷	عناصر تشکیل دهنده بازار سرمایه
۴۷	بازار سرمایه اسلامی
۴۸	بورس
۴۸	اوراق بهادار
۴۹	بورس اوراق بهادار
۴۹	اوراق قرضه
۴۹	اوراق سهام عادی
۴۹	اوراق سهام ممتاز
۵۰	اوراق مالی اسلامی (صکوک)
۵۰	نقش و اهمیت بورس اوراق بهادار
۵۰	۱. تجهیز منابع مالی
۵۱	۲. تخصیص بهینه منابع
۵۱	۳. توزیع عادلانه درآمد و تقسیم مالکیت‌های بزرگ
۵۱	۴. رقابتی شدن بازار پول و سرمایه
۵۲	بازار سرمایه ایران

- دوره نخست (۱۳۴۶-۱۳۵۷) ۵۲
- دوره دوم (۱۳۵۸-۱۳۶۷) ۵۲
- دوره سوم (۱۳۶۸-۱۳۸۳) ۵۳
- دوره چهارم (از ۱۳۸۴ تاکنون) ۵۳
- قلمرو و روش تحقیق ۵۴
- فصل‌ها و فرضیه‌های تحقیق ۵۵
- تفاوت ویرایش حاضر با ویرایش اول ۵۷
- بخش اول: مبانی نظری (فقهی و اقتصادی) بازار سرمایه اسلامی ۵۹
- مقدمه ۶۱
- فصل اول: اصل صحت و لزوم قراردادهای از دیدگاه فقه اسلامی ۶۳
- اصل صحت قراردادهای ۶۴
- معنای صحت و فساد ۶۵
- اصل عملی باب معاملات ۶۵
- اصل لفظی (اجتهادی) در باب معاملات ۶۶
- دلایل اصل صحت قراردادهای ۶۷
- دلیل اول: آیه وفای به عقود ۶۷
- زمان نزول و فضای کلی سوره مائده ۶۷
- تفسیر آیه «أوفوا بالعقود» ۶۸
- معنای عقد ۶۸
- معنای وفای به عقد ۷۱
- مفاد آیه ۷۳
- اشکالات استدلال به آیه ۷۴
۱. اختصاص آیه به پیمان‌های مربوط به خلافت امیرالمؤمنین علیه السلام ۷۴
۲. اختصاص آیه به قراردادهای متداول در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم ۷۵
۳. اختصاص آیه به پیمان‌هایی که لزوم وفای به آنها معلوم است ۷۸
۴. اختصاص آیه به وصایای الهی ۸۰
۵. لزوم تمسک به عام در شبهه مصداقیه ۸۲

- ۶ لزوم تخصیص اکثر..... ۸۴
- دلیل دوم: آیه وفای به عهد..... ۸۵
- دلیل سوم: آیه تجارت..... ۸۶
- دلیل چهارم: حدیث «المسلمون او المؤمنون عند شروطهم»..... ۸۷
- دلیل پنجم: حدیث «الناس مسلطون علی اموالهم»..... ۸۹
- دلیل ششم: سیره شارع و متشرعه در باب معاملات..... ۹۰
- جمع‌بندی دلایل اصل صحت معاملات..... ۹۲
- اصل صحت معاملات در قانون مدنی ایران..... ۹۲
- اصل لزوم قراردادهای..... ۹۳
- دلایل اصل لزوم قراردادهای..... ۹۴
۱. آیه وفای به عقود..... ۹۴
۲. آیه تجارت..... ۹۵
۳. حدیث «المؤمنین عند شروطهم»..... ۹۵
۴. حدیث ممنوعیت تصرف در مال دیگری..... ۹۵
۵. سیره عقلا..... ۹۶
۶. قاعده استصحاب..... ۹۶
- فصل دوم: ضوابط عمومی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی..... ۹۹
- گفتار اول: ممنوعیت اکل مال به باطل..... ۱۰۰
- کاربرد «اکل مال به باطل» در قرآن..... ۱۰۱
۱. آیه ۱۸۸ سوره بقره..... ۱۰۱
۲. آیه ۲۹ سوره نساء..... ۱۰۱
۳. آیه‌های ۱۶۰ و ۱۶۱ سوره نساء..... ۱۰۲
۴. آیه ۳۴ سوره توبه..... ۱۰۳
- کاربرد «اکل مال به باطل» در احادیث..... ۱۰۴
- تفسیر آیه ۲۹ سوره نساء..... ۱۰۵
- مفردات آیه..... ۱۰۵
۱. اکل..... ۱۰۵
۲. بینکم..... ۱۰۵

۳. باطل ۱۰۶
۴. تجارت ۱۰۸
۵. عن تراض منکم ۱۰۸
- إعراب آیه ۱۰۹
۱. اعراب تجارت ۱۰۹
۲. تعیین نوع استثنا ۱۰۹
- مفاد کلی آیه ۱۱۱
- مباحث فقهی آیه ۱۱۲
۱. مقصود از باطل در آیه شریفه ۱۱۲
- الف) باطل شرعی ۱۱۲
- ب) باطل عرفی ۱۱۳
- ج) باطل واقعی ۱۱۳
۲. دلالت آیه بر حکم تکلیفی و وضعی ۱۱۵
۳. قلمرو دلالت آیه ۱۱۶
- گفتار دوم: ممنوعیت ضرر و ضرار ۱۲۰
- مدرک قاعده نفی ضرر ۱۲۰
- الف) قرآن ۱۲۱
۱. سوره بقره آیه ۲۳۳ ۱۲۱
۲. سوره بقره آیه ۲۸۲ ۱۲۲
۳. سوره بقره آیه ۲۳۱ ۱۲۲
- ب) روایات ۱۲۳
۱. جریان سمره بن جندب ۱۲۴
۲. حدیث شفعه ۱۲۵
۳. حدیث حفر قنات ۱۲۵
- ج) عقل ۱۲۶
- معنای ضرر و ضرار ۱۲۶
- معنای «لا» در ترکیب «لاضرر و لا ضرار» ۱۲۸
- دیدگاه فقیهان درباره قاعده نفی ضرر ۱۲۹

۱. نظریه شیخ انصاری ۱۲۹
۲. نظریه آخوند خراسانی ۱۲۹
۳. نظریه فاضل تونی ۱۲۹
۴. نظریه محقق شریعت اصفهانی ۱۳۰
۵. نظریه امام خمینی رحمته الله علیه ۱۳۰
۶. دیدگاه مکارم شیرازی ۱۳۱
۷. نظریه مختار ۱۳۱
- قلمرو قاعده نفی غرر ۱۳۳
۱. شمول قاعده بر نفی حکم تکلیفی و وضعی ۱۳۳
۱. شمول قاعده بر امور عدمی ۱۳۳
۳. تقدم قاعده نفی غرر بر ادله احکام اولیه ۱۳۵
۴. تقدم قاعده لا ضرر بر قاعده تسلیط مردم بر اموال ۱۳۷
- گفتار سوم: ممنوعیت غرر ۱۳۹
- مدارک قاعده نفی غرر ۱۳۹
۱. اجماع ۱۳۹
۲. روایات ۱۴۰
- الف) روایت نبوی معروف ۱۴۰
- ب) حدیث نبوی دوم ۱۴۱
- ج) روایت دعائم الاسلام از امیرالمؤمنین علیه السلام ۱۴۲
- د) سایر روایات ۱۴۲
- معنای قاعده نفی غرر ۱۴۴
۱. معنای غرر ۱۴۴
۲. نوع اضافه بیع به غرر ۱۴۶
- اول) اضافه موصوف به صفت ۱۴۶
- دوم) اضافه مصدر به مفعول ۱۴۷
۳. معنای نهی در حدیث نبوی ۱۴۸
- قلمروی قاعده نفی غرر ۱۵۰
- تطبیقات قاعده نفی غرر ۱۵۰

۱. خطر عدم وجود یکی از عوضین ۱۵۱
۲. خطر عدم قدرت بر تسلیم عوضین ۱۵۱
۳. خطر عدم اطلاع از ارزش عوضین ۱۵۱
۴. خطر عدم اطلاع از خصوصیات و شرایط معامله ۱۵۲
- ملاک و معیار غرر ۱۵۲
- شمول قاعده نفی غرر برای همه معاملات ۱۵۳
- گفتار چهارم: ممنوعیت ربا ۱۵۵
- مدرک تحریم ربا ۱۵۶
- جایگاه ربا در عصر تشریح ۱۵۶
- ماهیت ربای عصر تشریح ۱۵۸
- کیفیت تحریم ربا در قرآن ۱۶۰
- مرحله اول تحریم ربا برای پیامبر ﷺ ۱۶۱
- مرحله دوم: ناسد شمردن رباخواری ۱۶۲
- مرحله سوم: نقل حکایت عبرت آموز رباخواری یهود ۱۶۲
- مرحله چهارم: تحریم ربای فاحش ۱۶۳
- مرحله پنجم: تحریم قاطع و کلی ربا ۱۶۳
- نقد و بررسی نظریه تحریم تدریجی ربا ۱۶۵
- ربا در سنت ۱۶۷
۱. ربا از گناهان کبیره است ۱۶۷
۲. رباخواری بدترین شغل ۱۶۸
۳. ربا امری پیچیده ۱۶۸
۴. حيله برای رباخواری ۱۶۸
۵. عقوبت رباخوار ۱۶۹
۶. حرمت شهادت و کتابت ربا ۱۶۹
۷. علت تحریم ربا ۱۷۰
- انواع ربا ۱۷۰
۱. ربای قرضی ۱۷۰
۲. ربای معاملی ۱۷۲

- ۱۷۳..... ربا و دیدگاه‌های جدید.....
- ۱۷۳..... ۱. اختصاص ربا به زیاده برای تمدید مدت.....
- ۱۷۴..... نقد این دیدگاه.....
- ۱۷۵..... ۲. اختصاص ربا به زیادهٔ فاحش.....
- ۱۷۶..... نقد این دیدگاه.....
- ۱۷۷..... ۳. اختصاص ربا به زیاده در قرض‌های مصرفی.....
- ۱۷۹..... نقد این دیدگاه.....
- ۱۸۰..... ۴. تفاوت ماهوی ربا و بهره.....
- ۱۸۱..... نقد این دیدگاه.....
- ۱۸۲..... ۵. اختصاص ربا به بهرهٔ غیربانکی.....
- ۱۸۲..... نقد این دیدگاه.....
- ۱۸۳..... ۶. اختصاص ربا به بهرهٔ بانک‌های خصوصی.....
- ۱۸۴..... نقد این دیدگاه.....
- ۱۸۶..... ۷. ربا ضرورت اقتصادی عصر حاضر.....
- ۱۸۶..... نقد این دیدگاه.....
- ۱۸۷..... گفتار پنجم: حيله برای فرار از احکام شرعی.....
- ۱۸۹..... تعريف حيله.....
- ۱۹۱..... حيله برای فرار از حرمت ربا.....
- ۱۹۲..... تعريف حيلهٔ ربا.....
- ۱۹۳..... ادلهٔ ممنوعیت حيله‌های ربا.....
- ۱۹۳..... ۱. مخالفت با علت و حکمت تحریم ربا.....
- ۱۹۵..... ۲. عدم قصد جدی بر انجام معامله.....
- ۱۹۷..... ۳. عدم فرق عرفی بین ربا و حيله‌های آن.....
- ۱۹۸..... ۴. روایات نهی‌کننده از حيله‌های ربا.....
- ۲۰۰..... ادلهٔ جواز حيله‌های ربا.....
- ۲۰۱..... روایات تجویزکنندهٔ حيله‌های ربا.....
- ۲۰۱..... ۱. روایات تجویزکنندهٔ بیع‌العینه.....
- ۲۰۲..... ۲. روایات تجویزکنندهٔ بیع محاباتی.....

۳. روایات تجویزکننده بیع‌الخیار یا بیع به شرط..... ۲۰۳
۴. روایات تجویزکننده حیل‌های ربای معاملی..... ۲۰۵
- جمع‌بندی..... ۲۰۶
- معیارهای تشخیص حیل‌های مجاز و غیرمجاز ربا..... ۲۰۷
۱. نبود قصد جدی برای معامله..... ۲۰۷
۲. صدق عنوان ربا بر حیل..... ۲۰۸
۳. اتحاد عرفی و عقلایی حیل با ربا..... ۲۰۸
- مصادیق حیل‌های مجاز ربا..... ۲۰۸
۱. خرید و فروش نقد و نسیه..... ۲۰۹
۲. خرید و اجاره به شرط تملیک دارایی‌های ثابت..... ۲۰۹
۳. فروش نسیه و تنزیل..... ۲۱۰
- فصل سوم: ضوابط اختصاصی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی..... ۲۱۱
- گفتار اول: قرض..... ۲۱۲
- تعریف قرض..... ۲۱۲
- ماهیت قرارداد قرض..... ۲۱۲
- انعقاد قرارداد قرض..... ۲۱۳
- حکم قرض‌دادن و قرض‌کردن..... ۲۱۳
- جواز یا لزوم قرارداد قرض..... ۲۱۴
- نتیجه قرارداد قرض..... ۲۱۶
- شرط زیاده، هدیه و کارمزد در قرارداد قرض..... ۲۱۶
- مکان بازپرداخت قرض..... ۲۱۷
- شرط رهن، ضمانت و کفالت در قرارداد قرض..... ۲۱۷
- گفتار دوم: دین..... ۲۱۸
- تعریف دین..... ۲۱۸
- انواع دین..... ۲۱۸
- پرداخت دین..... ۲۱۹
- کاهش دین در مقابل پرداخت زودتر..... ۲۱۹
- ناتوانی در پرداخت دین..... ۲۲۰

- جریمه تأخیر در پرداخت دین ۲۲۱
- جریمه تأخیر در قوانین ایران ۲۲۳
- بیع دین ۲۲۶
- بیع دین در حقوق ایران ۲۲۸
- بیع دین به دین ۲۲۹
- بررسی تطبیقی دیدگاه مذاهب اسلامی پیرامون بیع دین ۲۳۰
- الف) بیع دین به مدیون ۲۳۰
- ب) بیع دین به غیرمدیون ۲۳۰
- گفتار سوم: بیع ۲۳۲
- تعریف بیع ۲۳۲
- ماهیت بیع ۲۳۲
- انعقاد بیع ۲۳۳
- لزوم بیع ۲۳۳
- انواع بیع به حسب بایع و مشتری ۲۳۴
- شرایط عوضین ۲۳۴
- اول: عین بودن مبیع ۲۳۴
- دوم: تعیین عوضین از منظر مقدار ۲۳۶
- سوم: تعیین عوضین از منظر جنس و وصف ۲۳۶
- چهارم: ملک طلق بودن عوضین ۲۳۷
- پنجم: قدرت بر تسلیم عوضین ۲۳۷
- انواع بیع از منظر زمان پرداخت عوضین ۲۳۷
- اول: بیع نقد ۲۳۸
- دوم: بیع نسبه ۲۳۸
- سوم: بیع سلف ۲۳۹
- چهارم: بیع کالی به کالی ۲۴۰
- انواع بیع از منظر نحوه تعیین قیمت و سود و زیان ۲۴۱
- اول: بیع مساومه ۲۴۱
- دوم: بیع مرابحه ۲۴۱

- ۲۴۱..... سوم: بیع مواضعه.....
- ۲۴۲..... چهارم: بیع تولیت.....
- ۲۴۲..... گفتار چهارم: اجاره و اجاره به شرط تملیک.....
- ۲۴۲..... تعریف اجاره.....
- ۲۴۳..... انواع اجاره.....
- ۲۴۳..... ارکان قرارداد اجاره.....
- ۲۴۳..... الف) ایجاب و قبول.....
- ۲۴۳..... ب) طرفین عقد (متعاقدان).....
- ۲۴۴..... ج) عوضان.....
- ۲۴۴..... شرایط عین مستأجره و منافع آن.....
- ۲۴۵..... شرایط عوض (اجاره بها).....
- ۲۴۶..... ماهیت عقد اجاره.....
- ۲۴۶..... احکام اساسی عقد اجاره.....
- ۲۴۶..... ۱. تکالیف موجر.....
- ۲۴۷..... ۲. تکالیف مستأجر.....
- ۲۴۸..... ۳. احکام انحلال اجاره.....
- ۲۴۸..... ۴. سایر احکام اجاره.....
- ۲۵۰..... تعریف اجاره به شرط تملیک.....
- ۲۵۰..... تاریخچه و ضرورت.....
- ۲۵۱..... اقسام اجاره به شرط تملیک.....
- ۲۵۱..... ۱. اجاره به شرط اختیار تملک.....
- ۲۵۱..... ۲. اجاره به شرط تعهد تملیک و تملک.....
- ۲۵۱..... حکم عقد اجاره به شرط تملیک.....
- ۲۵۲..... گفتار پنجم: جعاله.....
- ۲۵۲..... تعریف جعاله.....
- ۲۵۲..... اقسام جعاله.....
- ۲۵۲..... ۱. جعاله عام.....
- ۲۵۳..... ۲. جعاله خاص.....

۲۵۳	ماهیت جعاله.....
۲۵۴	ارکان جعاله.....
۲۵۴	۱. صیغه جعاله.....
۲۵۴	۲. جاعل (کارفرما).....
۲۵۴	۳. عامل.....
۲۵۵	۴. عمل.....
۲۵۵	۵. عوض (جعل).....
۲۵۶	انجام جعاله.....
۲۵۶	جواز جعاله.....
۲۵۶	تعدد عامل.....
۲۵۷	اشتراط مورد اولیه مصالح بر عهده عامل یا جاعل.....
۲۵۷	تفاوت جعاله و اجاره.....
۲۵۸	گفتار ششم: استصناع.....
۲۵۸	تعریف استصناع.....
۲۵۸	تفاوت استصناع با سایر قراردادها.....
۲۵۹	انواع استصناع.....
۲۵۹	۱. سفارش ساخت و تکمیل کالا یا طرح نیمه تمام.....
۲۵۹	۲. سفارش ساخت تعدادی از کالای تولیدی یک تولیدکننده.....
۲۶۰	۳. سفارش ساخت کالا با ویژگی‌های خاص.....
۲۶۰	۴. سفارش احداث طرح و پروژه‌ای با ویژگی‌های خاص.....
۲۶۰	۵. سفارش ساخت برای انجام معامله.....
۲۶۰	ارکان قرارداد استصناع.....
۲۶۱	۱. طرفین قرارداد.....
۲۶۱	۲. عقد (ایجاب و قبول).....
۲۶۱	۳. عوضین.....
۲۶۲	دیدگاه‌های فقهی و حقوقی پیرامون قرارداد استصناع.....
۲۶۳	۱. استصناع قرارداد باطل.....
۲۶۴	۲. استصناع قرارداد صحیح.....

- ۲۶۴..... ۲-۱. استصناع مصداقی از بیع سلف
- ۲۶۶ (الف) عدم صدق عنوان سلف یا سلم بدون پرداخت عوض.....
- ۲۶۶ (ب) روایت «لایباع الذین بالذین».....
- ۲۶۷ (ج) روایت «نهی النبی ﷺ عن بیع الکالی بالکالی».....
- ۲۶۷ (د) اجماع.....
- ۲۶۷ (ه) سیره متشرعه.....
- ۲۶۹..... ۲-۲. استصناع به عنوان بیع مستقل.....
- ۲۷۰..... ۳. استصناع به عنوان اجاره یا جماله.....
- ۲۷۲..... ۲-۴. استصناع به عنوان قرارداد مستقل.....
- ۲۷۳..... ۲-۵. استصناع در قالب قرارداد صلح.....
- ۲۷۵..... ماهیت فقهی عقد استصناع در دیدگاه فقیهان و مراجع معاصر.....
- ۲۷۸..... عقد استصناع در حقوق ایران.....
- ۲۷۹..... گفتار هفتم: وکالت.....
- ۲۷۹..... تعریف وکالت.....
- ۲۷۹..... ارکان عقد وکالت.....
- ۲۷۹..... الف) طرفین عقد.....
- ۲۸۰..... ب) ایجاب و قبول.....
- ۲۸۰..... ج) مورد وکالت.....
- ۲۸۱..... ماهیت عقد وکالت.....
- ۲۸۱..... اقسام وکالت.....
- ۲۸۲..... احکام وکالت.....
- ۲۸۴..... گفتار هشتم: شرکت.....
- ۲۸۴..... تعریف شرکت.....
- ۲۸۴..... اسباب شرکت.....
- ۲۸۵..... شرکت عقدی.....
- ۲۸۵..... انواع شرکت.....
- ۲۸۶..... احکام شرکت.....
- ۲۸۶..... سرمایه شرکت.....

۲۸۷	تصرف در اموال شرکت
۲۸۷	تقسیم سود و زیان
۲۸۷	تضمین ضرر احتمالی
۲۸۸	جواز شرکت
۲۸۸	تقسیم و انحلال شرکت
۲۸۸	گفتار نهم: مضاربه
۲۸۸	تعریف
۲۸۹	ارکان عقد مضاربه
۲۸۹	الف) ایجاب و قبول
۲۸۹	ب) طرفین عقد
۲۸۹	ج) سرمایه
۲۹۰	د) کار (عمل)
۲۹۰	ه) سود
۲۹۱	ماهیت عقد مضاربه
۲۹۲	احکام اساسی عقد مضاربه
۲۹۴	گفتار دهم: مزارعه
۲۹۴	تعریف مزارعه
۲۹۴	ارکان عقد مزارعه
۲۹۴	الف) طرفین عقد
۲۹۵	ب) ایجاب و قبول
۲۹۵	ج) زمین
۲۹۵	د) نوع زراعت و مدت مزارعه
۲۹۶	ه) سهم طرفین از محصول
۲۹۶	ماهیت عقد مزارعه
۲۹۷	احکام عقد مزارعه
۲۹۸	گفتار یازدهم: مساقات
۲۹۸	تعریف مساقات
۲۹۸	ارکان عقد مساقات

- ۲۹۸..... الف) ایجاب و قبول
- ۲۹۸..... ب) طرفین عقد
- ۲۹۹..... ج) درختان
- ۳۰۰..... د) مدت مساقات
- ۳۰۰..... ه) سهم طرفین از محصول
- ۳۰۰..... ماهیت عقد مساقات
- ۳۰۰..... احکام عقد مساقات
- ۳۰۱..... گفتار دوازدهم: وقف
- ۳۰۲..... تعریف وقف
- ۳۰۲..... انواع وقف
- ۳۰۲..... ارکان وقف و شرایط آن
- ۳۰۲..... الف) طرفین وقف
- ۳۰۳..... ب) ایجاب و قبول
- ۳۰۴..... ج) موضوع وقف
- ۳۰۵..... د) قبض موقوفه
- ۳۰۶..... ماهیت عقد وقف
- ۳۰۶..... احکام وقف
- ۳۰۹..... گفتار سیزدهم: صلح
- ۳۰۹..... تعریف صلح
- ۳۰۹..... ماهیت قرارداد صلح
- ۳۰۹..... ارکان قرارداد صلح
- ۳۱۰..... ۱. ایجاب و قبول
- ۳۱۰..... ۲. طرفین قرارداد
- ۳۱۰..... ۳. متعلق صلح
- ۳۱۰..... احکام صلح
- ۳۱۱..... ۱. لزوم صلح
- ۳۱۱..... ۲. جریان اختیارات در صلح
- ۳۱۱..... ۳. جریان ربا در صلح

۴. صلح دین به دین ۳۱۱
۵. صلح بر مبلغ دین ۳۱۲
۶. صلح بر سود و زیان ۳۱۲
۷. صلح برای بعد از فوت ۳۱۲
- جمع بندی قرارداد صلح ۳۱۳
- گفتار چهاردهم: ضمان ۳۱۴
- تعریف ۳۱۴
- ارکان ضمان ۳۱۴
- الف) طرفین عقد ۳۱۴
- ب) ایجاب و قبول ۳۱۵
- ج) مورد ضمان ۳۱۵
- ماهیت عقد ضمان ۳۱۶
- احکام اساسی عقد ضمان ۳۱۶
- ماهیت فقهی ضمانت نامه های بانکی ۳۱۸
- گفتار پانزدهم: حواله ۳۱۹
- تعریف ۳۱۹
- ارکان حواله ۳۲۰
- الف) طرفین عقد ۳۲۰
- ب) ایجاب و قبول ۳۲۰
- ج) موضوع حواله ۳۲۱
- ماهیت عقد حواله ۳۲۱
- احکام اساسی عقد حواله ۳۲۱
- فصل چهارم: اصول و معیارهای اقتصادی ابزارهای مالی بازار سرمایه اسلامی ۳۲۵
- هدف غایی و هدف های میانی نظام اقتصادی اسلام ۳۲۵
۱. مبانی اقتصاد خرد ابزارهای مالی ۳۲۷
- ۱-۱. تطابق با هدف ها و انگیزه های ناشران و خریداران ابزارهای مالی .. ۳۲۷
- الف) هدف ها و انگیزه های خیر خواهانه و اخروی ۳۲۸
- ب) کسب سود مادی ۳۲۹

- ۱-۲. تطابق با روحیات و سلیقه‌های ناشران و خریداران ابزارهای مالی .. ۳۳۰
- حکمت تحریم ربا در تناسب با بازارهای مالی ۳۳۲
- ۱-۳. نقدشوندگی ۳۳۳
- ۱-۴. کارایی ۳۳۴
۲. مبانی اقتصاد کلان ابزارهای مالی ۳۳۵
- ۲-۱. همسویی با رشد اقتصادی ۳۳۵
- ۲-۲. همسویی با عدالت اقتصادی ۳۳۷
- ۲-۳. قابلیت برای سیاست مالی ۳۳۹
- ۲-۴. قابلیت برای سیاست پولی ۳۴۰
- رتبه‌بندی اصول و معیارهای اقتصادی ۳۴۱
- بخش دوم: ابزارهای مالی متعارف (سنتی) ۳۴۳
- مقدمه ۳۴۵
- فصل اول: اوراق قرضه ۳۴۷
- تعریف اوراق قرضه ۳۴۷
- انواع اوراق قرضه ۳۴۷
۱. انواع اوراق از منظر سررسید ۳۴۸
۲. انواع اوراق از منظر ناشر ۳۴۸
- الف) اسناد خزانه ۳۴۸
- ب) اوراق قرضه دولتی ۳۴۹
- ج) اوراق قرضه شهرداری‌ها ۳۴۹
- د) اوراق قرضه شرکت‌ها ۳۵۰
۳. انواع اوراق از منظر محل مصرف ۳۵۱
- الف) اوراق قرضه عمومی ۳۵۱
- ب) اوراق قرضه طرح‌های خاص ۳۵۱
۴. انواع اوراق از منظر بازدهی (سود) ۳۵۲
- الف) اوراق قرضه با کوپن ۳۵۲
- ب) اوراق قرضه بدون کوپن ۳۵۳

- ۳۵۳ (ج) اوراق قرضه بدون بهره.....
- ۳۵۴ (د) اوراق قرضه درآمدی.....
- ۳۵۴ (ه) اوراق قرضه با بهره متغیر.....
- ۳۵۵ (و) اوراق قرضه با جایزه.....
- ۳۵۵ ۵. سایر تقسیمات.....
- ۳۵۵ (الف) اوراق قرضه رهنی.....
- ۳۵۵ (ب) اوراق قرضه تضمینی.....
- ۳۵۶ (ج) اوراق قرضه بانام و بی‌نام.....
- ۳۵۶ (د) اوراق قرضه قابل تبدیل.....
- ۳۵۶ (ه) اوراق قرضه با اختیار خرید سهام عادی.....
- ۳۵۷ (و) اوراق قرضه پست (سجل).....
- ۳۵۷ (ز) اوراق قرضه خارجی.....
- ۳۵۷ انتشار اوراق قرضه در ایران.....
- ۳۵۸ ۱. اسناد خزانه (سال ۱۳۳۰).....
- ۳۵۸ ۲. اوراق قرضه ملی (سال ۱۳۳۰).....
- ۳۵۹ ۳. اسناد خزانه (سال ۱۳۴۱).....
- ۳۵۹ ۴. اوراق قرضه دفاعی (سال ۱۳۴۶).....
- ۳۵۹ ۵. اوراق قرضه کشاورزی (سال ۱۳۴۶).....
- ۳۶۰ ۶. اوراق قرضه عباس‌آباد (سال ۱۳۵۰).....
- ۳۶۰ ۷. اوراق قرضه اصلاحات ارضی (سال ۱۳۵۲).....
- ۳۶۱ ۸. اوراق گسترش مالکیت واحدهای تولیدی (سال ۱۳۵۴).....
- ۳۶۱ ۹. اوراق قرضه بانک توسعه کشاورزی ایران (سال ۱۳۵۴).....
- ۳۶۱ ۱۰. اوراق قرضه بدون جایزه (سال ۱۳۵۸).....
- ۳۶۱ کارنامه اوراق قرضه در ایران.....
- ۳۶۲ نقش اقتصادی اوراق قرضه.....
- ۳۶۲ ۱. انتشار اوراق قرضه برای تأمین کسری بودجه.....
- ۳۶۳ ۲. انتشار اوراق قرضه برای تأمین مالی طرح‌ها.....
- ۳۶۴ ۳. انتشار اوراق قرضه برای سیاست پولی.....

۳۶۴	ماهیت فقهی اوراق قرضه.....
۳۶۴	۱. اوراق قرضه با بهره.....
۳۶۶	۲. اوراق قرضه درآمدی.....
۳۶۷	۳. اوراق قرضه با جایزه.....
۳۶۸	۴. اوراق قرضه تنزیلی.....
۳۷۱	فصل دوم: اوراق سهام عادی.....
۳۷۱	بنگاه اقتصادی.....
۳۷۲	بنگاه‌های فردی.....
۳۷۲	شرکت تضامنی یا غیرسهامی.....
۳۷۲	شرکت‌های سهامی.....
۳۷۳	۱. شخصیت حقوقی مستقل.....
۳۷۳	۲. مسئولیت محدود.....
۳۷۴	اوراق سهام.....
۳۷۴	تعریف سهم.....
۳۷۵	انواع سهام.....
۳۷۵	الف) سهام عادی.....
۳۷۵	تعریف سهام عادی.....
۳۷۵	ویژگی‌های سهام عادی.....
۳۷۶	۱. سررسید سهام عادی.....
۳۷۶	۲. ارزش اسمی سهام عادی.....
۳۷۶	۳. قیمت صدور سهام عادی.....
۳۷۷	۴. ارزش دفتری سهام عادی.....
۳۷۷	۵. ارزش بازاری سهام عادی.....
۳۷۷	۶. ارزش ذاتی سهام عادی.....
۳۷۸	حقوق سهام‌داران عادی.....
۳۷۸	۱. حق مالکیت.....
۳۷۸	۲. حق رأی.....
۳۷۹	۳. سود سهام.....

۴. حق تقدم خرید سهام جدید ۳۸۰
۵. سهام جایزه (سود سهمی) ۳۸۰
- ب) سهام ممتاز ۳۸۱
- ج) سهام مؤسس ۳۸۱
- د) سهام با حق چند رأی ۳۸۱
- کارکرد اقتصادی اوراق سهام ۳۸۲
۱. ثبات اقتصادی شرکت ۳۸۲
- الف) ثبات سرمایه ۳۸۲
- ب) ثبات در قبال تغییرات قیمت ۳۸۲
۲. توزیع ریسک و کاهش نااطمینانی ۳۸۴
۳. توزیع عادلانه ۳۸۵
۴. تثبیت سطح عمومی قیمت‌ها و ثبات بیشتر اقتصادی ۳۸۵
۵. همسویی منافع سهام‌داران و کارفرمایان ۳۸۶
- ماهیت فقهی اوراق سهام عادی ۳۸۷
- مرحله نخست: مشروعیت معاملات شرکت‌های سهامی ۳۸۸
- مرحله دوم: مشروعیت شرکت‌های سهامی به‌عنوان یهیده‌ای مستحده ۳۹۲
- مرحله سوم: مشروعیت شرکت‌های سهامی به‌عنوان مضائقه از عقد شرکت ۳۹۳
۱. مسئله جواز عقد شرکت ۳۹۴
۲. تصمیم‌گیری براساس رأی اکثریت ۳۹۴
۳. مدیریت شرکت توسط هیئت مدیره و مدیر عامل ۳۹۵
۴. کیفیت تقسیم سود ۳۹۶
۵. ممنوعیت تصرف در اموال شرکت با مرگ، بیهوشی و حجر ۳۹۷
- فصل سوم: اوراق سهام ممتاز ۴۰۱
- تعریف سهام ممتاز ۴۰۱
- تفاوت سهام ممتاز با سهام عادی ۴۰۱
- تفاوت سهام ممتاز با اوراق قرضه ۴۰۲
- انواع سهام ممتاز ۴۰۳
۱. سهام ممتاز با سود جمع‌شونده ۴۰۳

۲. سهام ممتاز مشارکتی ۴۰۳
۳. سهام ممتاز با نرخ شناور ۴۰۴
۴. سهام ممتاز قابل تبدیل به سهام عادی ۴۰۴
۵. سهام ممتاز قابل باز خرید ۴۰۴
- ویژگی‌های سهام ممتاز ۴۰۵
۱. سررسید سهام ممتاز ۴۰۵
۲. ارزش سهام ممتاز ۴۰۵
۳. سود سهام ممتاز ۴۰۶
۴. تسک سهام ممتاز ۴۰۶
- حقوق سهام داران ممتاز ۴۰۷
۱. حق رأی اقتصادی ۴۰۷
۲. حق تبدیل سهام ممتاز به سهام عادی ۴۰۸
۳. حق مشارکت در سودها و دارایی‌های مازاد ۴۰۸
- ماهیت فقهی سهام ممتاز ۴۰۹
۱. سهام ممتاز با سود ثابت غیر جمع شونده ۴۰۹
۲. سهام ممتاز با سود ثابت جمع شونده ۴۱۱
۳. سهام ممتاز مشارکتی ۴۱۲
۴. سهام ممتاز با نرخ سود شناور ۴۱۳
۵. سهام ممتاز قابل تبدیل به سهام عادی ۴۱۴
۶. سهام ممتاز قابل باز خرید ۴۱۵
- جمع بندی ۴۱۵
- فصل چهارم: فروش استقراضی سهام ۴۱۷
- تعریف فروش استقراضی سهام ۴۱۷
- هدف‌های فروش استقراضی سهام ۴۱۸
- سازوکار فروش استقراضی ۴۱۹
- حساب ودیعه در فروش استقراضی ۴۱۹
- درآمد قرض دهنده ۴۲۰
- محدودیت‌های فروش استقراضی ۴۲۰

- ۴۲۱.....ریسک‌های مرتبط با فروش استقراضی
- ۴۲۱.....ریسک قرض‌گیرندگان
- ۴۲۱.....ریسک قرض‌دهندگان
- ۴۲۲.....مزایا و مضار فروش استقراضی سهام
- ۴۲۲.....مزایای فروش استقراضی سهام در بازار اوراق بهادار
- ۴۲۳.....مضار فروش استقراضی سهام در بازار اوراق بهادار
- ۴۲۳.....بررسی فقهی فروش استقراضی سهام
- ۴۲۳.....۱. فرض
- ۴۲۴.....۲. معالم‌الربون
- ۴۲۵.....۳. اجاره
- ۴۲۶.....۴. بیع‌الخيار
- ۴۲۷.....۵. قرارداد جدید
- ۴۲۷.....راهکار تصحیح فروش استقراضی سهام
- ۴۲۹.....بررسی راهکار پیشنهادی (خریدوفروش هم‌زمان نقد و سلف سهام)
- دیدگاه کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار پیرامون قرارداد فروش استقراضی سهام.....۴۳۰
- بخش سوم: ابزارهای مالی اسلامی (صکوک).....۴۳۱
- مقدمه.....۴۳۳
- ساختار اجمالی اوراق بهادار اسلامی (صکوک).....۴۳۳
۱. ابزارهای مالی غیرانتفاعی.....۴۳۳
۲. ابزارهای مالی انتفاعی با سود معین.....۴۳۳
۳. ابزارهای مالی انتفاعی با سود انتظاری.....۴۳۴
- فصل اول: اصول و مبانی ابزارهای مالی اسلامی (صکوک).....۴۳۵
- تعریف ابزارهای مالی اسلامی (صکوک).....۴۳۶
- تاریخچه ابزارهای مالی اسلامی.....۴۳۶
- تجربه انتشار ابزارهای مالی اسلامی (صکوک).....۴۳۷
۱. جمهوری اسلامی ایران.....۴۳۸

۲. سایر کشورهای جهان ۴۳۹
- کارکردهای ابزارهای مالی اسلامی ۴۴۳
- انواع اوراق بهادار ۴۴۴
- ویژگی‌های اوراق بهادار متعارف (اوراق قرضه) ۴۴۷
- ویژگی‌های اوراق بهادار اسلامی ۴۴۸
۱. مالکیت صاحبان اوراق ۴۴۸
۲. کیفیت توزیع سود ۴۴۹
- گروه نخست: اوراق مبتنی بر خریدوفروش دین ۴۴۹
- گروه دوم: اوراق مبتنی بر خریدوفروش دارایی فیزیکی ۴۵۰
- گروه سوم: اوراق مبتنی بر مشارکت در سود طرح اقتصادی ۴۵۱
۳. تضمین اصل سرمایه ۴۵۲
- الف) تضمین اصل سرمایه در اوراق مبتنی بر خریدوفروش دین ۴۵۳
- ب) تضمین اصل سرمایه در اوراق مبتنی بر خریدوفروش دارایی فیزیکی ۴۵۴
- ج) تضمین اصل سرمایه در اوراق بهادار مشارکتی ۴۵۶
- د) تضمین اصل سرمایه در همه اوراق بهادار اسلامی به صورت شخص ثالث ۴۵۷
- تعاریف و ضوابط اوراق بهادار اسلامی (صکوک) ۴۵۸
- فصل دوم: اوراق قرض الحسنه ۴۶۱
- تعریف اوراق قرض الحسنه ۴۶۲
- ماهیت اوراق قرض الحسنه ۴۶۲
- انواع اوراق قرض الحسنه ۴۶۳
۱. اوراق قرض الحسنه بدون جایزه ۴۶۳
۲. اوراق قرض الحسنه با جایزه ۴۶۴
- قلمروی اوراق قرض الحسنه ۴۶۴
۱. تأمین مالی طرح‌های عام‌المنفعه ۴۶۵
- مدل عملیاتی اوراق قرض الحسنه تأمین مالی طرح‌های عام‌المنفعه ۴۶۵
- روابط حقوقی اوراق قرض الحسنه تأمین مالی طرح‌های عام‌المنفعه ۴۶۵
۲. اعطای قرض الحسنه به نیازمندان ۴۶۶
- الف) تأمین سرمایه اشتغال اقشار کم‌درآمد ۴۶۶

- ب) تأمین مالی برای خرید نیازهای ضروری ۴۶۷
- مدل عملیاتی اوراق قرض الحسنه تأمین مالی اعطای قرض الحسنه ۴۶۷
- روابط حقوقی اوراق قرض الحسنه تأمین مالی اعطای قرض الحسنه ۴۶۸
- منافع اوراق قرض الحسنه ۴۶۹
- بازار ثانوی اوراق قرض الحسنه ۴۶۹
- بررسی فقهی اوراق قرض الحسنه ۴۶۹
- بررسی اقتصادی اوراق قرض الحسنه ۴۷۰
- مبارهای اقتصاد خرد ۴۷۰
- مبارهای اقتصاد کلان ۴۷۱
- فصل سوم: اوراق وقف روشی نوین برای تأمین مالی طرح‌های عام‌المنفعه ۴۷۳
- ادبیات تحقیق ۴۷۳
- تجربه کشورهای اسلامی در طراحی وقف جمعی ۴۷۷
۱. صندوق سرمایه‌گذاری موقوفات بانک توسعه اسلامی ۴۷۷
۲. کویت ۴۷۷
۳. قطر ۴۷۸
۴. مالزی ۴۷۸
۵. بحرین ۴۷۹
۶. عمان ۴۷۹
- طرح پیشنهادی برای وقف جمعی ۴۸۰
- اوراق وقف ۴۸۱
- ارکان اوراق وقف ۴۸۲
- مدل عملیاتی اوراق وقف ۴۸۳
- الف) مراحل دوره ساخت پروژه ۴۸۳
- ب) مراحل دوره واگذاری پروژه ۴۸۵
- بازار ثانوی اوراق وقف ۴۸۶
- تأمین هزینه‌های جاری پروژه ۴۸۶
- فقه اوراق وقف ۴۸۷
- آثار اقتصادی- اجتماعی اوراق وقف ۴۸۹

۴۸۹	جمع‌بندی و پیشنهادها
۴۹۱	پیوست‌ها
۴۹۱	پیوست ۱: استفتا درباره وقف پول
۴۹۲	پاسخ استفتا
۴۹۲	الف) مقام معظم رهبری
۴۹۲	ب) آیت‌الله سیستانی
۴۹۲	ج) آیت‌الله صافی گلپایگانی
۴۹۲	د) آیت‌الله وحید خراسانی
۴۹۳	پیوست ۲: استفتا درباره وقف جمعی
۴۹۳	پاسخ استفتا
۴۹۳	الف) مقام معظم رهبری
۴۹۴	ب) آیت‌الله صافی گلپایگانی
۴۹۴	ج) آیت‌الله مکارم شیرازی
۴۹۴	پیوست ۳: متن صلح‌نامه پیشنهادی برای چاپ روی اوراق وقف
۴۹۶	پیوست ۴: متن وقف‌نامه پیشنهادی برای چاپ روی اوراق وقف
۴۹۷	فصل چهارم: اوراق مرابحه، ابزار مالی کوتاه‌مدت
۴۹۸	تعریف اوراق مرابحه
۴۹۸	انواع اوراق مرابحه
۴۹۸	۱. اوراق مرابحه تأمین مالی
۵۰۰	مدل عملیاتی اوراق مرابحه تأمین مالی
۵۰۱	روابط حقوقی اوراق مرابحه تأمین مالی
۵۰۲	۲. اوراق مرابحه تأمین نقدینگی
۵۰۳	مدل عملیاتی اوراق مرابحه تأمین نقدینگی
۵۰۳	۳. اوراق مرابحه تشکیل سرمایه شرکت‌های تجاری
۵۰۵	مدل عملیاتی اوراق مرابحه شرکت‌های تجاری
۵۰۵	روابط حقوقی اوراق مرابحه شرکت‌های تجاری
۵۰۶	۴. اوراق مرابحه رهنی
۵۰۷	مدل عملیاتی اوراق مرابحه رهنی

- روابط حقوقی اوراق مرابحه رهنی ۵۰۸
- بازار ثانوی اوراق مرابحه ۵۰۹
- فقه اوراق مرابحه ۵۱۰
- دیدگاه کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار پیرامون انواع اوراق مرابحه ۵۱۲
- بررسی اقتصادی اوراق مرابحه ۵۱۲
- معیارهای اقتصاد خرد ۵۱۲
- معیارهای اقتصاد کلان ۵۱۳
- فصل پنجم: اوراق سلف، ابزار مناسب برای تأمین سرمایه کوتاه‌مدت و مدیریت ریسک ۵۱۵
- کاربردهای اوراق سلف ۵۱۶
۱. تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی ۵۱۶
۲. جبران کسری بودجه ۵۱۷
۳. پوشش ریسک ۵۱۸
۴. کشف قیمت ۵۱۸
۵. ابزار سیاست پولی برای عملیات بازار باز ۵۱۹
- مدل‌های عملیاتی اوراق سلف ۵۱۹
۱. مدل عملیاتی اوراق سلف دولت بحرین ۵۱۹
- روابط حقوقی اوراق سلف دولت بحرین ۵۲۱
۲. مدل عملیاتی اوراق سلف (پیشنهادی برای ایران) ۵۲۱
- روابط حقوقی اوراق سلف ۵۲۳
- فقه اوراق سلف ۵۲۴
- راه‌حل‌های استفاده از اوراق سلف ۵۲۹
۱. سلف موازی ۵۲۹
۲. واگذاری وکالتی ۵۳۱
۳. صلح مبیع سلف ۵۳۲
۴. ترکیب سلف موازی با حواله ۵۳۳
- ویژگی‌های سلف موازی با حواله ۵۳۳
- دیدگاه کمیته فقهی سازمان بورس پیرامون سلف موازی و حواله ۵۳۵

- شروع به کار بورس نفت ایران با قرارداد ترکیبی سلف موازی و حواله ۵۳۵
- جمع‌بندی ۵۳۶
- فصل ششم: اوراق اجاره و اجاره به شرط تملیک ۵۳۷
- تجربه اوراق اجاره ۵۳۸
- تعریف اوراق اجاره ۵۴۱
- روش کار در اوراق اجاره ۵۴۱
- انواع اوراق اجاره ۵۴۱
- الف) اوراق اجاره‌های عادی ۵۴۲
- ب) اوراق اجاره به شرط تملیک ۵۴۲
- کاربردهای اوراق اجاره ۵۴۲
۱. اوراق اجاره تأمین مالی ۵۴۲
- مدل عملیاتی اوراق اجاره تأمین مالی ۵۴۳
- روابط حقوقی اوراق اجاره تأمین مالی ۵۴۳
۲. اوراق اجاره به منظور تأمین نقدینگی ۵۴۴
- مدل عملیاتی اوراق اجاره تأمین نقدینگی ۵۴۵
۳. اوراق اجاره برای تشکیل سرمایه شرکت‌های لیزینگ ۵۴۶
- مدل عملیاتی اوراق اجاره شرکت‌های لیزینگ ۵۴۶
- روابط حقوقی اوراق اجاره شرکت‌های تجاری ۵۴۷
۴. اوراق اجاره به منظور تبدیل دارایی‌های اجاره‌ای به اوراق بهادار ۵۴۸
- مدل عملیاتی اوراق اجاره رهنی ۵۴۹
- روابط حقوقی اوراق اجاره رهنی ۵۴۹
- ویژگی‌های اوراق اجاره به شرط تملیک ۵۵۱
۱. هزینه‌های عملیاتی ۵۵۱
۲. تعیین اجاره‌بها ۵۵۱
۳. نوع بازدهی ۵۵۳
- بازار ثانوی اوراق اجاره ۵۵۳
- فقه اوراق اجاره ۵۵۴
- آثار و کارکردهای اقتصادی اوراق اجاره ۵۵۵

۱. گسترش بازار مالی..... ۵۵۶
۲. رشد تولید..... ۵۵۶
۳. گسترش رفاه عمومی..... ۵۵۶
۴. ابزار مناسبی برای سیاست مالی..... ۵۵۷
۵. ابزار مناسبی برای سیاست پولی..... ۵۵۷
- اولین تجربه ایران در انتشار اوراق اجاره..... ۵۵۷
- پیوست: دستورالعمل انتشار اوراق اجاره..... ۵۵۹
- (مصوب ۳۸۹/۵/۱۱ شورای عالی بورس)..... ۵۵۹
- بخش اول) تعریف..... ۵۵۹
- بخش دوم) ارکان انتشار اوراق اجاره..... ۵۶۰
- بخش سوم) شرایط دارایی..... ۵۶۲
- بخش چهارم) شرایط اوراق اجاره..... ۵۶۴
- بخش پنجم) شرایط صدور مجوز..... ۵۶۵
- بخش ششم) سایر..... ۵۶۶
- فصل هفتم: اوراق جعاله ابزاری کارآمد برای توسعه بخش خدمات؛ مثال کاربردی
صنعت گردشگری..... ۵۶۷
- ضرورت طراحی مالی در بخش گردشگری..... ۵۶۹
- تعریف اوراق جعاله..... ۵۷۰
- ویژگی های اوراق جعاله..... ۵۷۰
- مدل های کاربردی اوراق جعاله..... ۵۷۱
۱. اوراق جعاله تعمیرهای اساسی..... ۵۷۱
- مدل عملیاتی اوراق جعاله تعمیرهای اساسی..... ۵۷۲
- روابط حقوقی اوراق جعاله تعمیرهای اساسی..... ۵۷۲
۲. اوراق جعاله احداث و واگذاری..... ۵۷۲
- مدل عملیاتی اوراق جعاله احداث و واگذاری..... ۵۷۴
- روابط حقوقی اوراق جعاله احداث و واگذاری..... ۵۷۴
۳. اوراق جعاله احداث و تبدیل به سهام..... ۵۷۶
- مدل عملیاتی اوراق جعاله احداث و تبدیل به سهام..... ۵۷۷

- روابط حقوقی اوراق جماله احدثات و تبدیل به سهام ۵۷۸
- بازار ثانویه و بازده اوراق جماله ۵۷۹
- فقه اوراق جماله ۵۷۹
- دیدگاه کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار پیرامون انواع اوراق جماله ۵۸۲
- بررسی اقتصادی اوراق جماله ۵۸۲
- از دید معیارهای اقتصاد خرد ۵۸۲
- از دید معیارهای اقتصاد کلان ۵۸۳
- فصل هشتم: اوراق منفعت، ابزاری برای تأمین مالی بخش خدمات ۵۸۵
- تعریف اوراق منفعت ۵۸۵
- کاربردهای اوراق منفعت ۵۸۵
۱. واگذاری منافع آینده دارایی‌های بادوام ۵۸۶
۲. واگذاری خدمات آینده ۵۸۷
- مدل عملیاتی اوراق منفعت ۵۸۸
- روابط حقوقی اوراق منفعت ۵۸۸
- بازار ثانوی اوراق منفعت ۵۸۹
- فقه اوراق منفعت ۵۹۰
۱. بیع سلف منافع و خدمات ۵۹۰
۲. اجاره منافع و خدمات ۵۹۱
۳. صلح منافع و خدمات آینده ۵۹۲
- بررسی اقتصادی اوراق منفعت ۵۹۳
- معیارهای اقتصاد خرد ۵۹۳
- معیارهای اقتصاد کلان ۵۹۴
- فصل نهم: اوراق استصناع، ابزاری مناسب برای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی؛ مثال
کاربردی بخش مسکن ۵۹۷
- قرارداد استصناع ۵۹۸
- اوراق استصناع به‌عنوان ابزار مالی ۵۹۹
- انواع اوراق استصناع ۵۹۹
۱. اوراق استصناع موازی ۵۹۹

- ۶۰۰ مدل عملیاتی اوراق استصناع موازی
- ۶۰۱ روابط حقوقی اوراق استصناع موازی
- ۶۰۲ ۲. اوراق استصناع و اجاره به شرط تملیک
- ۶۰۳ مدل عملیاتی اوراق استصناع و اجاره به شرط تملیک
- ۶۰۳ روابط حقوقی اوراق استصناع و اجاره به شرط تملیک
- ۶۰۵ ۳. اوراق استصناع و تبدیل به سهام
- ۶۰۷ مدل عملیاتی اوراق استصناع و تبدیل به سهام
- ۶۰۷ روابط حقوقی اوراق استصناع و تبدیل به سهام
- ۶۰۸ فقه اوراق استصناع
- ۶۰۹ مبنای فقهی بازار اولی و ثانوی اوراق استصناع موازی
- ۶۰۹ مبنای حقوقی بازار اولیه و ثانوی اوراق استصناع موازی
- ۶۱۰ مبنای فقهی بازار اولی و ثانوی اوراق استصناع و اجاره به شرط تملیک
- ۶۱۱ مبنای فقهی بازار اولی و ثانوی اوراق استصناع و تبدیل به سهام
- ۶۱۱ نظر کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار
- ۶۱۲ بررسی اقتصادی اوراق استصناع
- ۶۱۵ فصل دهم: اوراق مشارکت
- ۶۱۵ تجربه انتشار اوراق مشارکت در ایران
- ۶۱۶ سیر تدوین قانون اوراق مشارکت
- ۶۱۸ هدف‌های انتشار اوراق مشارکت
- ۶۱۸ تعریف اوراق مشارکت
- ۶۱۹ ارکان اوراق مشارکت
- ۶۲۳ مدل عملیاتی اوراق مشارکت
- ۶۲۳ روابط حقوقی عناصر اوراق مشارکت
- ۶۲۴ ویژگی‌های اوراق مشارکت ایران
- ۶۲۴ ۱. مالکیت بدون حق رأی
- ۶۲۴ ۲. مشارکت موقت
- ۶۲۵ ۳. بازده اوراق مشارکت
- ۶۲۶ ۴. تضمین اصل سرمایه و سود

۵. قابلیت خریدوفروش در بازار ثانوی و قابلیت تبدیل یا تعویض با سهام ۶۲۷
۶. قیمت‌گذاری طرح‌ها و تسویه اوراق ۶۲۸
- الف) تعیین قیمت به روش بازاری ۶۲۸
- ب) تعیین قیمت به روش کارشناسی (قیمت‌های مشابه) ۶۲۸
- آثار اقتصادی انتشار اوراق مشارکت در ایران ۶۲۹
۱. تأمین مالی طرح‌های اقتصادی و تأمین کسری بودجه دولت ۶۳۱
۲. سیاست پولی و کنترل نقدینگی ۶۳۱
۳. ایجاد تنوع در بازار سرمایه ۶۳۲
۴. بهینه‌سازی ساختار نرخ سود ۶۳۳
۵. افزایش مشارکت مردم در سرمایه‌گذاری ۶۳۴
۶. اوراق مشارکت ارزی برای تأمین مالی پروژه‌های ملی ۶۳۵
- ویژگی‌های اوراق مشارکت ارزی ایران ۶۳۶
- آسیب‌شناسی انتشار اوراق مشارکت در ایران ۶۳۷
۱. آسیب‌شناسی فقهی و حقوقی اوراق مشارکت ایران ۶۳۷
- ۱-۱. ماهیت فقهی اوراق مشارکت ۶۳۷
- ۱-۲. خریدوفروش اوراق در بازار اولیه و ثانویه ۶۳۹
- ۱-۳. حقوق دارندگان اوراق ۶۴۰
- ۱-۴. تضمین اصل سرمایه و سود در اوراق مشارکت ۶۴۱
- ۱-۵. ابهام فقهی خاص اوراق مشارکت بانک مرکزی ۶۴۱
۲. آسیب‌شناسی اقتصادی اوراق مشارکت ایران ۶۴۳
- ۲-۱. آثار اوراق بر سرمایه‌گذاری، تولید ملی و بودجه‌های عمرانی ۶۴۳
- ۲-۲. آثار اوراق مشارکت بر سود بازارهای رسمی و غیررسمی ۶۴۴
- ۲-۳. آثار اوراق مشارکت بر تورم و نقدینگی ۶۴۶
- ۲-۴. نقش اوراق مشارکت در توسعه مالی کشور ۶۴۸
۳. آسیب‌شناسی مالی اوراق مشارکت ایران ۶۴۹
- ۳-۱. مدل مالی ۶۵۰
۱. نبود شرکت واسط ۶۵۰
۲. نبود رتبه اعتباری اوراق ۶۵۱

۳. عدم گزارش سود و زیان و عدم تقسیم سود واقعی..... ۶۵۱
۴. عدم گزارش سالانه در مورد اوراق مشارکت..... ۶۵۲
۵. ابهام در اظهار نظر حسابرس امین..... ۶۵۲
۶. برداشت ناشر از وجوه اوراق برای مقاصد غیر از اجرای طرح... ۶۵۳
۷. امکان حقیقی بودن امین..... ۶۵۳
۸. عدم تنوع اوراق مشارکت منتشره..... ۶۵۳
۹. عدم تداوم منظم انتشار اوراق مشارکت..... ۶۵۴
- ۳-۲. ویژگی های اوراق..... ۶۵۴
- مدل های عملیاتی پیشنهادی برای اوراق مشارکت..... ۶۵۶
۱. اوراق مشارکت تأمین مالی طرح ها و پروژه های عمومی..... ۶۵۶
- روش قیمت گذاری طرح ها و پروژه های عمومی..... ۶۵۸
۲. اوراق مشارکت تأمین مالی طرح ها و پروژه های قابل فروش..... ۶۵۸
- روش تسویه حساب اوراق مشارکت پروژه های قابل فروش..... ۶۶۱
۳. انتشار اوراق مشارکت برای تأمین مالی طرح ها و پروژه های قابل تبدیل به سهام..... ۶۶۱
- نتیجه گیری و پیشنهادها..... ۶۶۳
- پیوست: گزارش تفصیلی اوراق مشارکت منتشر شده در ایران تا ابتدای سال..... ۶۶۵
- فصل یازدهم: اوراق مضاربه ابزاری مناسب برای توسعه بخش بازرگانی؛..... ۶۷۹
- مثال کاربردی توسعه بخش صادرات..... ۶۷۹
- تعریف اوراق مضاربه..... ۶۸۳
- قلمروی اوراق مضاربه..... ۶۸۳
- انواع اوراق مضاربه..... ۶۸۴
۱. اوراق مضاربه خاص (موردی)..... ۶۸۴
- مدل عملیاتی اوراق مضاربه خاص (موردی)..... ۶۸۵
- روابط حقوقی اوراق مضاربه خاص (موردی)..... ۶۸۵
۲. اوراق مضاربه عام (مستمر)..... ۶۸۶
- مدل عملیاتی اوراق مضاربه عام (مستمر)..... ۶۸۷
- روابط حقوقی اوراق مضاربه عام (مستمر)..... ۶۸۷

۳. اوراق مضاربه بانکی ۶۸۸
- مدل عملیاتی اوراق مضاربه بانکی ۶۸۸
- روابط حقوقی اوراق مضاربه بانکی ۶۸۹
- سود و زیان اوراق مضاربه ۶۸۹
- بازار ثانویه اوراق مضاربه ۶۹۰
- فقه اوراق مضاربه ۶۹۰
- بررسی اقتصادی اوراق مضاربه ۶۹۱
- از منظر معیارهای اقتصاد خرد ۶۹۱
- از منظر معیارهای اقتصاد کلان ۶۹۲
- فصل دوازدهم: اوراق مزاعه و مساقات؛ ابزار مالی مناسب برای توسعه بخش کشاورزی
ایران ۶۹۵
۱. اوراق مزاعه ۶۹۵
- تعریف اوراق مزاعه ۶۹۵
- ارکان و عناصر اوراق مزاعه ۶۹۵
- روش کار در اوراق مزاعه ۶۹۶
- انواع اوراق مزاعه ۶۹۷
۱. اوراق مزاعه خاص (موردی) ۶۹۷
- مدل عملیاتی اوراق مزاعه خاص (موردی) ۶۹۸
- روابط حقوقی اوراق مزاعه خاص (موردی) ۶۹۸
۲. اوراق مزاعه عام (مستمر) ۷۰۰
- مدل عملیاتی اوراق مزاعه عام (مستمر) ۷۰۱
- روابط حقوقی اوراق مزاعه عام (مستمر) ۷۰۱
۳. اوراق مزاعه بانکی ۷۰۱
- مدل عملیاتی اوراق مزاعه بانکی ۷۰۲
- روابط حقوقی اوراق مزاعه بانکی ۷۰۲
۴. اوراق مزاعه تأمین نقدینگی ۷۰۳
- بازده اوراق مزاعه ۷۰۴
- بازار ثانوی اوراق مزاعه ۷۰۵

- ۷۰۶..... فقه اوراق مزارعه.....
- ۷۰۷..... ۲. اوراق مساقات.....
- ۷۰۷..... تعریف اوراق مساقات.....
- ۷۰۷..... ارکان و عناصر اصلی اوراق مساقات.....
- ۷۰۷..... روش کار در اوراق مساقات.....
- ۷۰۸..... انواع اوراق مساقات.....
- ۷۰۹..... بازده اوراق مساقات.....
- ۷۰۹..... بازار ثانوی اوراق مساقات.....
- ۷۱۰..... فقه اوراق مساقات.....
- ۷۱۰..... بررسی اقتصادی اوراق مزارعه و مساقات.....
- فصل سیزدهم: اوراق بهادار (صکوک) بانکی؛ تبدیل تسهیلات بانکی به اوراق بهادار،
در بانکداری بدون ربا..... ۷۱۵
- پیشینه تبدیل به اوراق بهادار کردن..... ۷۱۷
- تجربه اوراق رهنی اسلامی..... ۷۲۱
- فرایند تبدیل به اوراق بهادار در نظام مالی ربوی..... ۷۲۴
- امکان تبدیل تسهیلات بانکی به اوراق بهادار در بانکداری بدون ربا..... ۷۲۶
- شیوه‌های تخصیص منابع در بانکداری بدون ربا..... ۷۲۶
۱. قرض الحسنه..... ۷۲۷
۲. قراردادهای مبادله‌ای..... ۷۲۷
- ۲-۱. فروش اقساطی..... ۷۲۷
- ۲-۲. اجاره به شرط تملیک..... ۷۲۸
- ۲-۳. معاملات سلف..... ۷۲۸
- ۲-۴. خرید دین..... ۷۲۹
- ۲-۵. جعاله..... ۷۳۰
۳. قراردادهای مشارکتی..... ۷۳۰
- ۳-۱. مضاربه..... ۷۳۰
- ۳-۲. مشارکت مدنی..... ۷۳۲
- ۳-۳. مشارکت حقوقی..... ۷۳۳

- ۳-۴. مزارعه ۷۳۳
- ۳-۵. مساقات ۷۳۴
۴. سرمایه‌گذاری مستقیم ۷۳۴
- ویژگی‌های شیوه‌های تخصیص منابع در بانکداری بدون ربای ایران ۷۳۵
- گروه‌بندی تسهیلات بانکی برای تبدیل به اوراق بهادار ۷۳۷
۱. تسهیلات منتهی به دیون ۷۳۷
۲. تسهیلات منتهی به تملک دارایی فیزیکی با بازده ثابت ۷۳۷
۳. تسهیلات منتهی به تملک دارایی فیزیکی با بازده انتظاری ۷۳۸
۴. تشکیل سبد تسهیلات ۷۳۸
- مناسب‌ترین گزینه‌ها در تبدیل به اوراق بهادار ۷۳۸
- ارکان تشکیل‌دهنده عملیات تبدیل به اوراق بهادار کردن دارایی‌ها ۷۳۹
- مدل‌های عملیاتی تبدیل دارایی‌های بانکی به اوراق بهادار ۷۴۰
۱. اوراق مرابحه (فروش اقساطی) رهنی ۷۴۰
- بازار ثانوی اوراق مرابحه ۷۴۲
- فقه اوراق مرابحه ۷۴۲
۲. اوراق اجاره به شرط تملیک ۷۴۳
- بازار ثانوی اوراق اجاره به شرط تملیک ۷۴۵
- فقه اوراق اجاره به شرط تملیک ۷۴۵
- بررسی اقتصادی اوراق مرابحه رهنی و اوراق اجاره به شرط تملیک ۷۴۶
- نتیجه‌گیری و پیشنهادها ۷۴۹
- کتابنامه ۷۵۵
۱. فارسی و عربی ۷۵۵
۲. لاتین ۷۷۱
- فهرست آیات ۷۷۷
- فهرست روایات ۷۸۱
- نمایه ۷۸۳
- نمایه موضوعی ۷۹۷

پیشگفتار

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و استقرار نظامی براساس آموزه‌ها و احکام آن در ایران از یک سو و شکست مکتب‌های بشری و ناکامی نظام‌های گوناگون اجتماعی در تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان از سوی دیگر، بر گستره انتظار بشر از اسلام افزوده است.

انتظار آن است که اسلام به‌عنوان دین هدایت فرد و اداره جامعه تبیین، نظام‌های اجتماعی آن ترسیم و دیدگاه آن در مواجهه با یافته‌های علوم انسانی و مکاتب بشری، با منطقی مستدل و مستند ارائه گشته، بینش‌ها، ارزش‌ها و منش‌های دینی متدینان آسیب‌شناسی و ساخت قدسی دین از پیرایه‌های موهوم و موهون، پیراسته گردد.

تحقق این امور، پژوهشی دقیق، جامع و سامانمند برای کشف و بازآفرینی آموزه‌های اسلام و نظام‌های اجتماعی آن و همتی والا و تلاشی شایسته و روزآمد می‌طلبد و این امر بدون تأسیس نهادهای پژوهشی و آموزشی ممحض و کارآمد میسر نیست.

بدین منظور پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که نهادی علمی است، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. پژوهشگاه در قالب پنج پژوهشکده حکمت اسلامی، دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی، دانشنامه‌نگاری دینی و مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

پژوهشکده نظام‌های اسلامی، که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و

حقوق، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به‌طور خاص با مطالعه نظامات اجتماعی، هدف‌های زیر را تعقیب می‌کند:

۱. کشف و طراحی نظام‌های سیاسی، حقوقی و اقتصادی اسلام؛
 ۲. تحقیق و تبیین عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظامات اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن؛
 ۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانانی به متولیان امور و بسترسازی برای تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی؛
 ۴. تحقیق در باب مسائل مستحدثه به انگیزه گشایی در زمینه نیازهای نوپیدای فقهی؛
 ۵. پاسخگویی به شبهات مطرح در باب فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی و اقتصادی اسلام؛
 ۶. شناخت و نقد علمی مکتب‌ها و نظامات معارض.
- تحقیق حاضر که نتیجه تلاش علمی حجت‌الاسلام دکتر سید عباس موسویان در گروه اقتصاد پژوهشکده نظام‌های اسلامی است، به بررسی موضوع بازار سرمایه اسلامی می‌پردازد.
- امروزه بازار سرمایه هر کشور نقش مهمی در تجهیز سرمایه‌های ریز و درشت و هدایت آنها به سمت طرح‌های مفید و مولد اقتصادی ایفا می‌کند؛ بدیهی است هرچه ابزارهای مالی این بازار با هدف‌ها، سلیقه‌ها و روحیات متنوع صاحبان پس‌انداز و متقاضیان سازگار باشد، زمینه مشارکت افراد بیشتری را فراهم کرده و موجب رونق بیشتر اقتصاد خواهند شد. از آنجاکه بازار سرمایه سستی و ابزارهای به‌کاررفته در آن بازار، به‌طور عمده براساس مبانی ارزشی و حقوقی نظام سرمایه‌داری می‌باشند، با مبانی ارزشی و حقوقی اسلام سازگار نیستند، بر این اساس ضرورت دارد اساتید مالی اسلامی با روش دقیق اجتهادی اصول، مبانی بازار سرمایه و ابزارها را بررسی کرده، دیدگاه اسلام بر جواز یا عدم جواز استفاده از آنها را اعلام و زمینه را برای طراحی بازار سرمایه‌ای اسلامی فراهم کنند. امید است این تحقیق قدم‌های مؤثری در این زمینه برداشته باشد.

از محقق ارجمند که افزون بر تحصیلات عالی حوزه و دانشگاه، آثار علمی ارزنده‌ای در عرصه اقتصاد اسلامی دارند و از شورای علمی گروه اقتصاد به‌ویژه ارزیابان تحقیق حجج اسلام دکتر علی معصومی‌نیا، دکتر مجید رضایی و دکتر علی سمیعی که با مطالعه و راهنمایی‌هایشان بر غنای اثر افزوده‌اند و از سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت ویراستاری، آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، قدردانی و تشکر می‌شود.

گروه اقتصاد

پژوهشکده نظام‌های اسلامی

www.ketab.ir

مقدمه

در تمام جوامع، از یک سو گروهی از صاحبان وجوه و پس اندازهای نقدی، به دلایل مختلف، علاقه یا توان سرمایه‌گذاری مستقیم در فعالیت‌های سودآور اقتصادی را ندارند و از سوی دیگر بسیاری از فعالان اقتصادی با داشتن دانش، تجربه و توان کاری، منابع مالی مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری را در اختیار ندارند؛ بنابراین بازارهای پول و سرمایه با استفاده از انواع ابزارهای مالی، نقش واسطه بین این دو گروه را بازی می‌کند.

بورس اوراق بهادار به‌عنوان مهم‌ترین نماد متشکل بازار سرمایه هر کشور، پس اندازهای ریز و درشت، کوتاه‌مدت و بلندمدت جامعه را جذب کرده، به سمت طرح‌های مفید و موکد اقتصادی هدایت می‌کند. سادگی است هرچه ابزارهای مالی مورد استفاده در این بازار تنوع بیشتری داشته باشند که بتوانند به هدف‌ها، سلیقه‌ها و روحیات متنوع صاحبان پس انداز و متقاضیان وجوه پاسخ مثبت دهند، زمینه مشارکت افراد بیشتری را فراهم کرده و موجب رونق بیشتر اقتصاد خواهند شد، بر این اساس طراحان و شرکت‌کنندگان در بازارهای مالی می‌کوشند با نوآوری‌های خود به تنوع ابزارهای مالی بپردازند، به طوری که امروزه صدها ابزار و شیوه برای تجهیز و تخصیص منابع مالی وجود دارد.

از آنجاکه شروع این ابزارها از کشورهای غربی بوده است، به‌طور معمول براساس مبانی ارزشی و حقوقی آنان می‌باشند که در مواردی با مبانی ارزشی و حقوقی اسلام سازگار نیستند، بر این اساس ضرورت دارد استادان مالی اسلامی

با روش دقیق اجتهادی، این ابزارها را بررسی کرده، دیدگاه اسلام بر جواز یا عدم جواز استفاده از آنها را اعلام کنند؛ به‌ویژه اینکه این ابزارها به‌سرعت گسترش یافته، در غالب کشورها از جمله کشورهای اسلامی رواج پیدا می‌کنند. در یک تقسیم‌بندی علمی، می‌توان ارکان بازار سرمایه را به چهار رکن عمدهٔ اصول و مبانی، ابزارهای تأمین مالی، ابزارهای مدیریت ریسک و مشتقات و نهادهای مالی، تقسیم کرد. تحقیق حاضر بعد از بررسی مبانی فقهی و اقتصادی بازار سرمایه اسلامی، به بررسی فقهی و اقتصادی مهم‌ترین ابزارهای تأمین مالی در بازارهای سرمایه یعنی ابزارهای مالی متعارف چون اوراق قرضه، اوراق سهام عادی، اوراق سهام ممتاز و ابزارهای مالی جدید (صکوک) چون اوراق فرض الحسنه، وقف، مرابحه، اجاره، منفعت، جعله، استصناع، مشارکت، مضاربه، مزارع و مساقات می‌پردازد و مطالب آن در سه بخش اصول و مبانی، ابزارهای تأمین مالی متعارف و ابزارهای تأمین مالی اسلامی (صکوک) ارائه شده است.

قبل از ورود به بحث، ابتدا برخی از مفهوما و اصطلاح‌های کلیدی را توضیح می‌دهیم، بعد اشاره کوتاهی به نقش و اهمیت بورس اوراق بهادار خواهیم داشت؛ سپس طی گزارش اجمالی، فرضیه، روش تحقیق و فصل‌های تحقیق را معرفی می‌کنیم.

مفهوم‌ها و اصطلاح‌های کلیدی

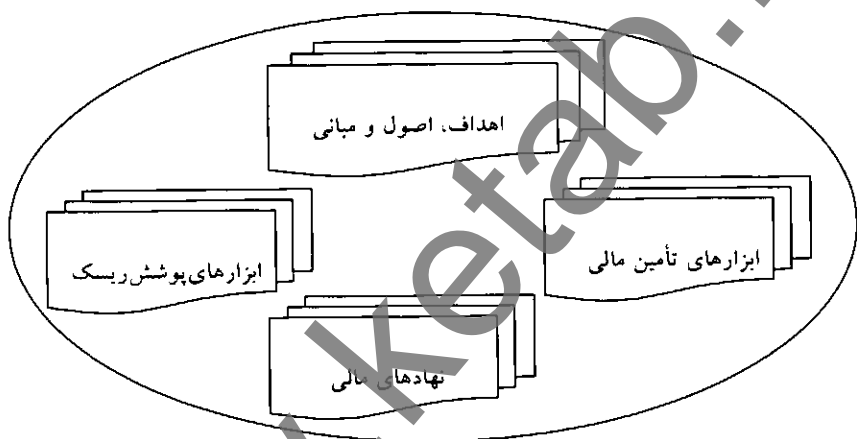
بازار سرمایه

بازار سرمایه یکی از دو زیرسیستم بخش مالی اقتصاد، در کنار بازار پول است. بازار سرمایه خود از بازارهای مختلفی از جمله بازار سهام، بازار مشتقات و بازار اوراق بدهی تشکیل می‌شود. این بازارها محل معاملهٔ ابزارهای مالی (اوراق بهادار) از جمله سهام، اوراق بدهی و ابزارهای مشتقه هستند.^۱ بازیگران اصلی این بازار، نهادهای مالی هستند که براساس اصول و مبانی مشخصی

۱. گروه نویسندگان؛ *نهادهای مالی*؛ ج ۱، ص ۴.

فعالیت می‌کنند. این نهادها از جمله کارگزاران، شرکت‌ها و صندوق‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های تأمین سرمایه، بازارگردانان، مؤسسه‌های رتبه‌بندی اعتباری، شرکت‌های پردازش اطلاعات مالی، مشاوران سرمایه‌گذاری و از این دست نهادها می‌باشند.

عناصر تشکیل‌دهنده بازار سرمایه

بازار سرمایه اسلامی

بازار سرمایه اسلامی یکی از زیرنظام‌های نظام اقتصادی اسلام است و تفاوت ماهوی آن با بازار سرمایه متعارف در این است که هدف‌ها، اصول، مبانی، ابزارهای تأمین مالی، ابزارهای مشتقه و نهادهای مالی در بازار سرمایه اسلامی، همه در چارچوب تعالیم اقتصادی اسلام طراحی شده‌اند. بنابراین می‌توان گفت: بازار سرمایه اسلامی محل معامله ابزارهای تأمین مالی، ابزارهای مشتقه و سایر اوراق بهاداری هستند که همه براساس آموزه‌های اسلامی طراحی شده‌اند و بازیگران اصلی این بازار نیز نهادهای مالی چون کارگزاران، شرکت‌ها و صندوق‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های تأمین سرمایه، بازارگردانان، مؤسسه‌های رتبه‌بندی اعتباری، شرکت‌های پردازش اطلاعات

مالی و مشاوران سرمایه‌گذاری هستند که همه براساس هدف‌ها، اصول و ضوابط اقتصادی اسلام فعالیت مالی می‌کنند.

بورس

واژه «بورس»، واژه‌ای فرانسوی و برگرفته از یک نام یونانی است و در اصطلاح به نوعی بازار خرید و فروش یا نوعی معامله گفته می‌شود که در آن، اسناد، اوراق مالی، پول‌های کشورهای مختلف، فلزات، طلا و نقره و امثال آنها مبادله می‌شود و واژه بورس به‌طور معمول همراه با اضافه به‌کار می‌رود؛ مانند بورس اوراق بهادار، بورس فلزات، بورس جواهرات، و اگر به‌صورت مطلق استفاده شود، منظور بورس اوراق بهادار است.^۱

اوراق بهادار

اوراق بهادار که از آن به ابزار مالی، دارایی مالی و دارایی نامشهود نیز تعبیر می‌شود،^۲ ورقه باارزش و قابل مبادله است که به‌دلیل اعتبار دولت یا سندیت از یک دارایی مشهود (فیزیکی)، ارزش مبادلی پیدا کرده است و مشهورترین اوراق بهادار، پول رایج کشورها، چک‌های مسافرتی، چک‌های بانکی، اعتبارنامه‌ها، سفته، برات، اوراق سهام، اوراق قرضه و اسناد خزانه است.^۳

اوراق بهادار انواع گوناگونی دارد و به‌صورت‌های مختلف دسته‌بندی می‌شود. یک دسته از این اوراق، اوراق بهاداری است که هدف اصلی از صدور آنها تأمین منابع مالی است و در این تحقیق دنبال این دسته از اوراق بهادار هستیم و از میان آنها به بررسی ابزارهای مالی متعارف چون: اوراق قرضه، اوراق سهام عادی، اوراق سهام ممتاز و ابزارهای مالی جدید (صکوک) چون اوراق مشارکت، مضاربه، اجاره، استصناع و مرابحه می‌پردازیم که مهم‌ترین

۱. غلامرضا سرآبادانی؛ نگرش اسلام به فعالیت‌های بازار بورس اوراق بهادار (پایان‌نامه کارشناسی ارشد).

۲. مایکل فری؛ مبانی بازار و نهادهای مالی؛ ترجمه دکتر حسین عبده تبریزی؛ ج ۱، ص ۱۸.

۳. حسن گلریز؛ بورس اوراق بهادار؛ ص ۳۶.

ابزارهای تأمین مالی به حساب می‌آیند.

بورس اوراق بهادار

بورس اوراق بهادار یک بازار رسمی و دائمی است که در یک محل معین تشکیل می‌شود و در آن ابزارهای مالی و اوراق بهادار مورد معامله قرار می‌گیرد. وجود بازار فعال بورس، قیمت ابزارها و اوراق بهادار را عادلانه‌تر کرده، سرعت معاملات را بالا می‌برد و به فرایند تشکیل سرمایه و سرمایه‌گذاری، کمک زیادی می‌کند.^۲

اوراق قرضه

ورقه قرضه، ورقه بهادار قابل معامله است که معرف مبلغی وام با بهره می‌باشد که کلاً یا جزئاً در موعد یا مواعد تعیین‌شده باید توسط ناشر به دارنده‌اش مسترد شود و ممکن است ورقه قرضه علاوه بر بهره، حقوق دیگری نیز داشته باشد.^۳

اوراق سهام عادی

سهام قسمتی از سرمایه شرکت سهامی است که تعیین‌کننده میزان مشارکت، تعهدات و منافع صاحب آن در شرکت سهامی می‌باشد. ورقه سهام، سند قابل معامله‌ای است که نماینده تعداد سهامی است که صاحب آن در شرکت سهامی دارد.^۴

اوراق سهام ممتاز

ورقه سهام ممتاز همانند سهام عادی، سند قابل معامله و نماینده تعداد

۱. حسن گلریز؛ بورس اوراق بهادار؛ ص ۲۷.

۲. محمد نمازی؛ بررسی عملکرد اقتصادی بازار بورس اوراق بهادار در ایران؛ ص ۱۷۵.

۳. حسن گلریز؛ بورس اوراق بهادار؛ ص ۳۷ / محمود عرفانی؛ حقوق تجارت؛ ج ۲، ص ۷۹.

۴. محمود عرفانی؛ حقوق تجارت؛ ص ۶۷.

سهام صاحب آن در شرکت سهامی است، با این تفاوت که سود صاحبان سهام ممتاز، ثابت و بر سود صاحبان سهام عادی مقدم است؛ البته اصل پرداخت سود به آنان بر تحقق سود شرکت متوقف است.^۱

اوراق مالی اسلامی (صکوک)

از آنجاکه برخی از اوراق بهادار چون اوراق قرضه به دلیل ریوی بودن، در بازار سرمایه اسلامی قابل استفاده نیست، برخی اندیشمندان مسلمان درصدد طراحی و به کارگیری ابزارهایی منطبق با تعالیم اسلام هستند که از آنها تحت عنوان ابزارهای مالی اسلامی یا صکوک یاد می‌شود؛ بنابراین صکوک یا اوراق مالی اسلامی، اوراق بهاداری هستند که براساس قراردادهای مالی مورد پذیرش اسلام طراحی شده‌اند این اوراق که غالباً قابل دادوستد در بازار ثانوی هستند، به سه گروه عمده اوراق غیرانتفاعی چون اوراق قرض الحسنه و وقف، اوراق انتفاعی با بازدهی معین چون اوراق مرابحه، اجاره، استصناع، جعاله و اوراق انتفاعی با بازدهی انتظاری چون اوراق مشارکت و مضاربه تقسیم می‌شوند.

نقش و اهمیت بورس اوراق بهادار

با توجه به پویایی اقتصاد و تحولات سریع بازارها، پیش شرط ضروری استفاده از تمام ظرفیت‌ها و اشتغال کامل منابع انسانی و سرمایه‌ای، وجود بازار سرمایه کارا با ابزارهای مالی متنوع است و از این میان بورس اوراق بهادار به‌ویژه اوراق بهاداری که به‌منظور تأمین منابع مالی منتشر می‌شوند، اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند؛ گرچه این اوراق به دلیل ویژگی‌های خودشان، آثار و منافع متفاوت دارند، اما به‌صورت مشترک آثار قابل توجهی دارند که در اینجا به مهم‌ترین آنها اشاره می‌کنیم:

۱. تجهیز منابع مالی

امروزه یکی از راه‌های مطمئن جمع‌آوری وجوه لازم برای سرمایه‌گذاری،

۱. علی جهانخانی، علی پارسائیان؛ بورس اوراق بهادار؛ ص ۲۲۹.

انتشار اوراق بهادار برای تأمین مالی است. دولت‌ها، شهرداری‌ها و واحدهای تولیدی و تجاری به جای دریافت تسهیلات از بانک‌ها می‌توانند تحت ضوابطی از طریق انتشار و واگذاری اوراق قرضه، سهام عادی، سهام ممتاز، اوراق مشارکت و سایر اوراق مالی، نیازهای مالی خود را تأمین کنند. به‌طور معمول این روش تأمین مالی ارزان‌تر و مطمئن‌تر است.

۲. تخصیص بهینه منابع

بازار بورس اوراق بهادار، با نظارت و کنترل مصرف منابع جذب‌شده و شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس، سرمایه‌های ریز و درشت جامعه را تجهیز کرده، به سمت واحدهای مفید و مولد اقتصادی هدایت می‌کند. در نتیجه سبب افزایش سرمایه‌گذاری، اشتغال، تولید و کنترل تورم می‌شود.

۳. توزیع عادلانه درآمد و تقسیم مالکیت‌های بزرگ

انتشار غالب انواع اوراق بهادار تأمین مالی - غیر از اوراق قرضه - به معنای تقسیم مالکیت واحدهای اقتصادی بزرگ بین گروه‌هایی از مردم است که تقسیم سود را به دنبال دارد و این باعث تحقق هدف‌های توزیع عادلانه و ایجاد احساس مشارکت مردم در فعالیت‌های تولیدی و تجاری می‌شود.

۴. رقابتی شدن بازار پول و سرمایه

وجود بازار کارای اوراق بهادار با ابزارهای متنوع، موجب شفافیت متغیرهای اصلی اقتصاد چون قیمت‌ها، نرخ‌های سود و هزینه می‌شود؛ در نتیجه زمینه سوءاستفاده انحصاری مؤسسات پولی و بانکی را از بین می‌برد و نرخ‌های سود بانکی را به نرخ‌های بازده واقعی اقتصاد نزدیک می‌کند.^۱

۱. برای مطالعه بیشتر، رک: حسن گلریز؛ بورس اوراق بهادار؛ ص ۲۸ به بعد / محمد نمازی؛ بررسی عملکرد اقتصادی بازار بورس اوراق بهادار در ایران؛ ص ۱۷۶ به بعد / مایکل فری؛ مبانی بازار و نهادهای مالی؛ ترجمه دکتر حسین عبده تبریزی؛ ج ۱، ص ۲۴ به بعد.

بازار سرمایه ایران

سابقه تشکیل بازار سرمایه ایران به سال ۱۳۱۵ بازمی‌گردد؛ در این سال مطالعات اولیه برای ایجاد بورس سهام توسط کارشناسان هلندی و بلژیکی آغاز شد، اما این مطالعات با آغاز جنگ جهانی دوم متوقف شد. در سال ۱۳۳۳ مأموریت تشکیل بورس اوراق بهادار به اتاق بازرگانی و صنایع و معادن، بانک ملی و وزارت بازرگانی وقت محول شد. این گروه پس از ۱۲ سال تحقیق و بررسی، در سال ۱۳۴۵ لایحه قانون و مقررات تشکیل بورس اوراق بهادار تهران را به مجلس شورای ملی تقدیم کرد. این لایحه در اردیبهشت ۱۳۴۵ تصویب شد و بورس تهران عملاً در سال ۱۳۴۶ آغاز به کار کرد و از آن تاریخ به بعد، چهار دوره را پشت سر گذاشته که اهم تحولات آن به شرح زیر است:

دوره نخست (۱۳۴۶-۱۳۵۷)

- اولین اوراق بهادار معامله شد: سهام بانک توسعه صنعتی و معدنی، شرکت نفت پارس، اوراق قرضه دولتی، اسناد خزانه، اوراق قرضه سازمان گسترش مالکیت صنعتی و اوراق قرضه عباس‌آباد؛
- تصویب قانون گسترش مالکیت سهام واحدهای تولیدی در اردیبهشت ۱۳۵۴ که به موجب آن مؤسسات خصوصی و دولتی موظف شدند به ترتیب ۴۹٪ و ۹۴٪ سهام خود را به شهروندان عرضه کنند.
- تصویب قانون معافیت‌های مالیاتی برای شرکت‌های پذیرفته‌شده بورس اوراق بهادار در سال ۱۳۵۴.

دوره دوم (۱۳۵۸-۱۳۶۷)

- تصویب لایحه قانون اداره امور بانک‌ها در تاریخ ۱۷ خرداد ۱۳۵۸ توسط شورای انقلاب؛
- ادغام و ملی شدن بانک‌های تجاری و تخصصی کشور و مالکیت دولتی آنها؛

- ادغام شرکت‌های بیمه و مالکیت دولتی آنها؛
- تصویب قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران در تیر ۱۳۵۸؛
- خروج تعداد زیادی از بنگاه‌های اقتصادی پذیرفته‌شده در بورس.

دوره سوم (۱۳۶۸-۱۳۸۳)

- تحدید فعالیت بورس اوراق بهادار به‌عنوان زمینه‌ای برای اجرای سیاست خصوصی‌سازی در چارچوب برنامه پنج‌ساله اول توسعه اقتصادی و اجتماعی؛
- تکلیف دولت به ادغام، واگذاری و فروش سهام شرکت‌های بخش دولتی به بخش‌های خصوصی و تعاونی؛
- ایجاد شبکه رایانه‌ای بازار سرمایه ایران توسط شورای بورس؛
- محاسبه و انتشار شاخص‌های بورس سهام (شاخص قیمت، بازدهی کل و بازدهی نقدی)؛
- اقدام‌های شورای بورس برای راه‌اندازی بورس‌های منطقه‌ای و قابل‌معامله‌شدن دیگر ابزارهای مالی در بورس اوراق بهادار.

دوره چهارم (از ۱۳۸۴ تاکنون)

- تصویب قانون بازار اوراق بهادار در آذرماه ۱۳۸۴؛
- تشکیل شورای عالی بورس و اوراق بهادار؛
- تشکیل سازمان بورس و اوراق بهادار؛
- تشکیل شرکت بورس اوراق بهادار تهران (سهامی عام)؛
- تشکیل بورس کالای ایران؛
- تشکیل شرکت سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه؛
- تشکیل شرکت فرابورس ایران؛
- تشکیل کانون نهادهای سرمایه‌گذاری به‌عنوان تشکل صنفی و حرفه‌ای سرمایه‌گذاران؛
- ایجاد کمیته تخصصی فقهی برای نظارت بر ابزارهای مالی طراحی‌شده؛

- طراحی ابزارهای مالی متنوع از جمله: قرارداد آتی کالا و سهام، اوراق اجاره، استصناع، مباحه، جماله، اوراق رهنی و...
- راهاندازی ابزارهای مالی جدید پس از سهام و اوراق مشارکت، مانند قرارداد آتی روی شمش طلا، مفتول مس و سکه بهار آزادی و سهام؛ انتشار اوراق بهادار اجاره؛
- تأسیس نهادهای مالی جدید از جمله صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک، شرکت‌های تأمین سرمایه؛
- تدوین مقررات برای فعالیت‌های در حال انجام و توسعه‌ای و انتشار کتاب مقررات بازار سرمایه؛
- انجام اقدام‌هایی برای فرهنگ‌سازی در حوزه بازار سرمایه.

قلمرو و روش تحقیق

این تحقیق که به‌عنوان جلد نخست بازار سرمایه اسلامی انجام می‌پذیرد، به بررسی اصول و مبانی فقهی و اقتصادی بازار سرمایه اسلامی، بررسی ابزارهای مالی متعارف و بررسی ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) می‌پردازد. در بررسی ابزارهای مالی متعارف به‌دنبال توضیح مباحث موضوع‌شناسی، تشریح عملکرد اقتصادی و تبیین احکام فقهی است. اما در بررسی ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) به‌دنبال طراحی مالی ابزار بر اساس فقه اسلامی با تأکید بر فقه امامیه می‌باشد. روش تحقیق در بخش‌های موضوع‌شناسی و بیان عملکرد اقتصادی، روش کتابخانه‌ای است در بخش فقهی در مواردی که سابقه کار فقهی از ناحیه فقیهان وجود دارد، به‌شیوه کتابخانه‌ای و استفاده از احکام و فتاوی معتبر و در مواردی که کار فقهی معتبر صورت نگرفته است، از روش اجتهادی استنباط احکام از مدارک و تطبیق کبریات و قواعد، بر صغریات استفاده می‌کند.

فصل‌ها و فرضیه‌های تحقیق

این تحقیق علاوه بر مقدمه و نتیجه، سه بخش و بیست و یک فصل به شرح زیر دارد:

بخش اول که حاوی چهار فصل است، به شرح زیر به بررسی مبانی نظری بازار سرمایه اسلامی می‌پردازد:

فصل نخست این بخش به تحقیق از دیدگاه کلی فقه اسلام در باب معاملات می‌پردازد. فرضیه اصلی این است که با استفاده از آیات و روایات، «اصل لفظی در معاملات، صحت و لزوم است»؛ بنابراین هر معامله عقلایی تا زمانی که دلیل عام یا خاص بر بطلان و جوازش نباشد، صحیح و لازم است. در این فصل به شیوه اجتهادی به دنبال اثبات اصل مذکور خواهیم بود.

فصل دوم به تحقیق از ضوابط عمومی قراردادها در فقه اسلامی می‌پردازد و فرضیه اصلی این است: «اسلام چهار گروه از معاملات، یعنی معاملات ضرری، معاملات ربوی، معاملات ثوری و معاملات منتهی به اکل مال به باطل را حرام و ممنوع می‌شمارد». در این فصل نیز به روش اجتهادی به دنبال اثبات ضوابط مذکور و تبیین قلمرو آنها خواهیم بود.

فصل سوم به بررسی ضوابط اختصاصی قراردادهای بازار سرمایه می‌پردازد، فرضیه اصلی این فصل نشان می‌دهد: «فقه اسلامی علاوه بر ضوابط عمومی، ضوابط خاصی برای هر یک از قراردادهای مورد استفاده در بازار سرمایه دارد که در تبیین فقهی اوراق بهادار موضوع تحقیق مؤثر است». در این فصل با استناد به قول مشهور فقهای شیعه و فقهای معاصر درصدد تبیین ضوابط اختصاصی هستیم.

فصل چهارم به بررسی اصول و معیارهای اقتصادی اوراق بهادار می‌پردازد و فرضیه اصلی این است: «ابزارهایی از منظر اقتصادی موفق هستند که متناسب با این اصول و معیارهای اقتصادی طراحی شده باشند».

بخش دوم تحقیق به بررسی فقهی و اقتصادی ابزارهای مالی متعارف می‌پردازد و حاوی چهار فصل است:

فصل اول به بررسی اوراق قرضه می‌پردازد و فرضیه اصلی این است: «معاملات مترتب بر اوراق قرضه از مصداق‌های قرض با بهره یا منتهی به آن می‌باشد که از دیدگاه فقه اسلام، ربا و حرام است». در این فصل بعد از بررسی موضوع‌شناسی و تشریح عملکرد اقتصادی اوراق قرضه، اثبات می‌شود که غالب انواع اوراق قرضه، ربوی و هر نوع معامله با آنها حرام و ممنوع است.

فصل دوم به بررسی اوراق سهام عادی می‌پردازد و فرضیه اصلی این است: «معاملات مترتب بر اوراق سهام از مصداق‌های شرکت عقدی یا منتهی به آن است و از دیدگاه فقه اسلام مجاز است». در این فصل بعد از بررسی موضوع‌شناسی و تشریح عملکرد اقتصادی اوراق سهام عادی، اثبات می‌شود که معاملات مترتب به این اوراق در قالب عقد شرکت و عقد بیع قابل توجیه است.

فصل سوم به بررسی اوراق سهام ممتاز می‌پردازد و فرضیه اصلی این است: «برخی از انواع سهام ممتاز از مصداق‌های قرض با بهره و ربا و برخی دیگر از مصداق‌های شرکت و حرام است». در این فصل با بررسی موضوع‌شناسی و تشریح عملکرد اقتصادی اوراق سهام ممتاز، اثبات می‌شود که برخی از انواع سهام ممتاز ماهیت اوراق قرضه ربا دارند و برخی ماهیت اوراق سهام عادی و شرکت را دارند.

فصل چهارم به بررسی فقهی یکی از معاملات رایج بازار سرمایه به‌عنوان فروش استقراضی سهام می‌پردازد و نشان می‌دهد این قرارداد با اینکه بر پایه سهام است، لکن ماهیت ربوی دارد و در بازار سرمایه اسلامی قابل استفاده نیست؛ البته می‌توان با انجام قرارداد دیگری، بخشی از هدف‌های فروش استقراضی سهام را برآورده کرد.

بخش سوم تحقیق به بررسی فقهی و اقتصادی ابزارهای مالی جدید یا ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) می‌پردازد و حاوی سیزده فصل است. در این فصل‌ها نشان داده می‌شود که با استفاده از عقود اسلامی چون قرض، بیع، اجاره، اجاره به شرط تملیک، استصناع، شرکت، مضاربه، مزارعه و مساقات

می‌توان ابزارهای مالی طراحی کرد که اولاً، از دیدگاه فقه اسلامی مشروع و ثانیاً، با توجه به اصول و معیارهای اقتصادی مورد قبول باشند.

تفاوت ویرایش حاضر با ویرایش اول

ویرایش نخست این پژوهش که به‌عنوان ابزارهای مالی اسلامی (صکوک) منتشر شد، مورد استقبال گسترده و نقد و بررسی محافل علمی و اندیشمندان قرار گرفت و به‌سرعت به‌عنوان متن درسی و کمک‌آموزشی برای رشته‌های مرتبط قرار گرفت و بخش‌هایی از کتاب در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری رشته مدیریت مالی، توسط نویسندگان و برخی از استادان در مراکز علمی و دانشگاه‌های مختلف خود دانشگاه امام صادق علیه السلام، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه علامه طباطبائی، بانک مرکزی، سازمان بورس و اوراق بهادار و دوره بین‌المللی بازار سرمایه اسلامی اول و دوم، تدریس شد و این باعث شد نواقص پژوهش با همفکری استادان فن و دانشجویان رشته مدیریت مالی مشخص شود و برای رفع آنها تلاش شد؛ در نتیجه تغییراتی نسبت به ویرایش نخست به‌وجود آمد که مهم‌ترین آنها چنین است:

۱. در فصل ضوابط اختصاصی قراردادهای قراردادهای استصناع، وقف، وکالت، ضمانت و حواله که کاربرد مستقیم و ضمنی در طراحی ابزارهای مالی اسلامی دارند، اضافه شد.

۲. فصلی به‌بخش دوم اضافه شد و در آن، یکی از قراردادهای رایج بازار سرمایه به‌عنوان فروش استقراضی سهام، از منظر فقهی مورد بررسی قرار گرفت و نشان داده شده، این قرارداد، اگرچه از منظر دارایی پایه (سهام)، مشکلی ندارد، اما به‌دلیل ساختار ربوی قرارداد، در بازار سرمایه اسلامی قابل استفاده نیست.

۳. مهم‌ترین نقیصه ویرایش نخست - که به اعتقاد استادان مالی، عدم ارائه مدل‌های عملیاتی برای ابزارهای مالی اسلامی بخش سوم بود - با همکاری استادان و دانشجویان کاملاً برطرف شده است؛ توضیح اینکه، در فاصله انتشار...

ویرایش نخست کتاب تا آماده شدن این ویرایش، نویسنده با کمک بعضی از دانشجویان دوره دکتری و کارشناسی ارشد مدیریت مالی، مقالات متعددی برای عملیاتی کردن ابزارهای مالی اسلامی طراحی کرده، در مجلات علمی - پژوهشی اقتصاد اسلامی، جستارهای اقتصادی، بورس و همایش های ملی و بین المللی تخصصی ارائه کرد که حاصل آن تلاش ها در بخش سوم کتاب منعکس شده است.

۴. در فاصله دو ویرایش، مدل های عملیاتی تعداد زیادی از ابزارهای مالی اسلامی که توسط نویسنده ارائه شد یا توسط سایر استادان طراحی شده بود، در کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار ایران ارائه و بعد از تعدیل هایی به تصویب رسید و نتیجه این مصوبات در ویرایش جدید لحاظ شده و برای رعایت امانت، عین مصوبات کمیته فقهی نقل شده است.

۵. در فاصله دو ویرایش بحث بازار سرمایه اسلامی به ویژه بحث ابزارهای مالی اسلامی مورد توجه جدی قرار گرفت به طوری که در این فاصله شاهد انتشار کتب و مقالات زیاد داخلی و خارجی هستیم تا جایی که مقذور بود از نتایج این پژوهش ها در ویرایش جدید استفاده شده است.

در اینجا وظیفه خود می دانم از تمامی استادان، دانشجویان و اعضای کمیته فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار ایران، اعضای شورای علمی گروه اقتصاد پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی به ویژه از ارزانیان ویرایش نخست و دوم تحقیق، دکتر علی سمیدی، حجج اسلام دکتر علی مصباحی و دکتر مجید رضایی - که در تقویت این پژوهش نقش اساسی داشته اند - تشکر کنم.

بخش اول:

مبانی نظری (فقهی و اقتصادی) بازار سرمایه اسلامی

- فصل اول: اصل صحت و لزوم قراردادهای از دیدگاه فقه اسلامی
- فصل دوم: ضوابط عمومی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی
- فصل سوم: ضوابط اختصاصی قراردادهای بازار سرمایه از دیدگاه فقه اسلامی
- فصل چهارم: اصول و معیارهای اقتصادی ابزارهای مالی بازار سرمایه اسلامی

بررسی تاریخ تحولات اقتصادی کشورهای اسلامی به‌ویژه ایران نشان می‌دهد که شرط نخست موفقیت بلندمدت مؤسسات و نهادهای اقتصادی در سازگاری آنها با اعتقادات و فرهنگ اسلامی مسلمانان است. طی صد سال گذشته، نهادها، روش‌ها و ابزارهای مختلف مالی از مغرب‌زمین وارد کشورهای اسلامی شده است و خیلی از آنها برای زمان کوتاهی درخشش خوبی نیز داشته‌اند، اما بعد از روشن شدن ماهیت آنها تنها آن گروه که با باورها و فرهنگ دینی مردم سازگار بودند، ماندگار شده‌اند و بقیه دچار چالش شده، به ضعف گراییده‌اند. موضوع ابزارهای مالی نیز از این قاعده کلی مستثنی نیست، تثبیت و گسترش بازار اوراق سهام و عدم استقبال مردم از اوراق قرضه، شاهد گویای این مطلب است؛ شرط دوم موفقیت، پیروی آنها از اصول و معیارهای اقتصادی است. تجربه عینی کشورهای اسلامی نشان می‌دهد که تنها آن گروه از ابزارها و روش‌های معاملی موفق هستند که افزون بر سازگاری آنها با شاخص‌های کلان اقتصادی چون رشد و توسعه، با شاخص‌های اقتصاد خرد چون هدف‌ها، انگیزه‌ها و حتی سلیقه‌های سرمایه‌گذاران مالی و کارآفرینان اقتصادی، همسو باشند.

فصل‌های چهارگانه بخش اول کتاب به‌دنبال پاسخ به این پرسش است: اگر ابزارهای مالی بخواهند در کشورهای اسلامی به‌ویژه ایران شرط‌های اول و دوم موفقیت را احراز کنند، بایستی بر چه مبانی فقهی و اقتصادی متکی باشند؟